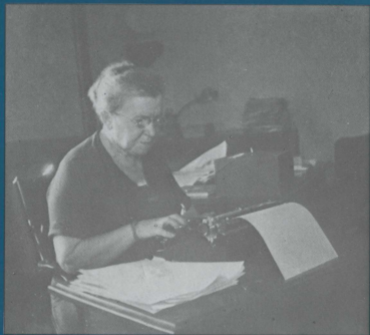

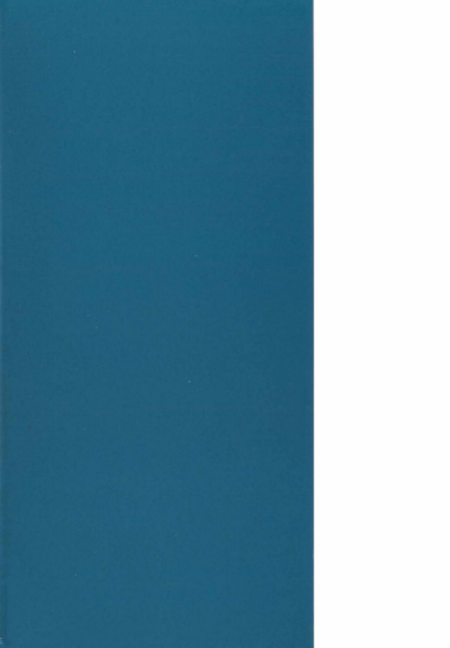
Η ΕΜΜΑ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Οράματα στη Φωτιά

Β. Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ἄρδην

EMMA ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ:

B. Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μετάφραση

Ρένα Τζάνη

Επιμέλεια Μετάφρασης

Βάσω Τζάνη

* * * * *

Η παρούσα ελληνική έκδοση της αλληλογραφίας της Έμμας Γκόλντμαν σχετικά με τη "Νέα Κοινωνία" αποτελεί μετάφραση του Τρίτου κεφαλαίου της 1^{ης} Αμερικάνικης έκδοσης του 1983, που έγινε από τον David Porter (Ντέιβιντ Πόρτερ), του βιβλίου "Οράματα στη Φωτιά. Η Έμμα Γκόλντμαν για την Ισπανική Επανάσταση" (Νέα Υόρκη, εκδόσεις "Commonground Press").

Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

I

Στον πυρήνα της αναρχικής θεώρησης βρίσκεται η βεβαιότητα ότι η πλήρης ενεργοποίηση του ανθρώπινου δημιουργικού ενστίκτου αποφέρει πάντα τεράστια οφέλη. Η ελεύθερη έρευνα και αναδημιουργία του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος παρέχει εν δυνάμει άπειρους τρόπους εκπλήρωσης της ανθρώπινης ύπαρξης. Στην καλύτερη μορφή τους, η εργασία είναι συγχρόνως παιχνίδι και η ανθρώπινη αλληλεπίδραση αποτελεί ένα μωσαϊκό από άπειρους και απολαυστικούς συνδυασμούς μεταξύ των μοναδικών ιδιοτήτων της κάθε υποκειμενικότητας. Η άποψη των αναρχικών ότι ενυπάρχουν σε όλους τους ανθρώπους τέτοιες

τεράστιες δημιουργικές δυνατότητες βασίζεται κυρίως πάνω στη δική τους προσωπική εμπειρία. Έχουν αισθανθεί βιωματικά – και όχι απλώς θεωρητικά– ότι αρκεί να είναι κανείς απλά και μόνο άνθρωπος –να λειτουργεί δηλαδή ως υποκειμενικότητα μέσα σε μικρές και μεγαλύτερες ομάδες– για να επιτύχει τα μέγιστα.

Είναι ακριβώς αυτή η βαθιά επίγνωση των δυνατοτήτων του ανθρώπου που κάνει τις υπάρχουσες συνθήκες τόσο ανυπόφορες. Το να βιώνει κανείς τις αθλιότητες του πολέμου, της φτώχειας, της αποξενωμένης εργασίας, της εκμετάλλευσης μιας ομάδας ανθρώπων από μία άλλη, ακόμη και το να μετέχει στο συλλογικό όραμα των κινημάτων για την κοινωνική αλλαγή, είναι αρκετά δύσκολο. Όμως, εξοργίζεται κανείς ακόμη περισσότερο, όταν κατανοεί ότι αυτές οι συνθήκες δεν αποτελούν προϊόν καμιάς κοινωνικής αναγκαιότητας.

Κατά παράδοση, οι αναρχικοί, περισσότερο από όλους τους άλλους, εξέφραζαν κυρίως αυτή την οργή και την κατύθυνα συνειδητά εναντίον εκείνων των κοινωνι-

κών στόχων που ήταν οι κύριοι υπεύθυνοι για την υπάρχουσα καταπίεση. Όμως, ο άμεσος και καθολικός τρόπος με τον οποίον οραματίζονταν την αναγκαία κοινωνική αλλαγή οδηγούσε πολλούς, ακόμη και τους ανθρώπους της Αριστεράς, να θεωρούν τους αναρχικούς σαν μία άμεση προσωπική απειλή. Οι φιλελεύθεροι συχνότατα αποδοκίμαζαν τους αναρχικούς, παρουσιάζοντάς τους σαν παθολογικές περιπτώσεις κοινωνικά απροσάρμοστων ατόμων και συμμετέχοντας συχνά στην καταπίεσή τους. Με τη σειρά τους, οι μη-αναρχικοί ριζοσπάστες θεωρούσαν, στην καλύτερη περίπτωση, τους αναρχικούς χρήσιμους μόνο για το καταστρεπτικό έργο της επανάστασης, επειδή ήταν εντελώς αντίθετοι στην ύπαρξη κάθε ιεραρχίας στο πολιτικό επίπεδο (με μεγάλη σαφήνεια ήταν αντίθετοι απέναντι στο ίδιο το κράτος καθώς και απέναντι στα συγκεντρωτικά κινήματα για την κοινωνική αλλαγή). Τις περισσότερες φορές, οι αναρχικοί αποτελούσαν απλούστατα τα κατάλληλα εξιλαστήρια θύματα για να επιβεβαιώνεται η “αξιοπιστία” των υπολοίπων.

Πολύ συχνά, ακόμη και παρατηρητές πρόθυμοι να αναγνωρίσουν την ύπαρξη θετικών ιδεών στο αναρχικό κίνημα απέρριπταν τέτοια οράματα κοινωνικής αλλαγής σαν απολύτως ανεφάρμοστα στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Φυσικά, οι ουτοπιστές εκείνοι που αρνούσαν ακόμη και να σκεφτούν πάνω στον τρόπο με τον οποίον θα μπορούσαν οι άνθρωποι να ρυθμίζουν τις ζωές τους μετά την επανάσταση άξιζαν να δέχονται κριτική. Μία τέτοια θέση έπαιρνε αφελώς ως δεδομένο ότι τα πάντα θα εξελίσσονταν αισίως μετά την επανάσταση και θεωρούσε, συνεπώς, ότι θα ήταν καλύτερα να μην προτείνουμε από τώρα κάποια σχήματα κοινωνικής οργάνωσης, που θα μπορούσαν ενδεχομένως να εμποδίσουν τη δραστηριότητα των ανθρώπων στο μέλλον. Όμως, ελάχιστοι μη-αναρχικοί κριτικοί μπήκαν στον κόπο να κάνουν τη διάκριση μεταξύ αυτής της θέσης και της συνειδητής αναρχικής θεώρησης.¹ Για τους περισσότερους, κάθε κοινωνική ουτοπία, αδιακρίτως, αποτελούσε μια άσκοπη ονειροπόληση, με την οποία δε χρειαζόταν να

καταπιάνονται σοβαρά.

Όπως και στο παρελθόν, έτσι και τώρα* οι αναρχικοί συχνότατα υφίστανται τις συνέπειες μιας αρνητικής εικόνας, που έχει σχηματισθεί γι' αυτούς μέσα στους κόλπους των "προοδευτικών" και που τους παρουσιάζει είτε σαν καταστροφικούς μηδενιστές είτε σαν ανεύθυνους ονειροπόλους. Είναι αλήθεια ότι σήμερα οι επαναστατικές ιδέες θαυμάζονται από πολλούς ανθρώπους και ότι οι αποκεντρωτικές, συμμετοχικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης είναι περισσότερο διαδεδομένες από πριν. Παρ' όλα αυτά, η παραδοσιακή αναρχική τοποθέτηση για μια ριζική αντιεξουσιαστική αλλαγή στο οικονομικό, το πολιτικό και το πολιτιστικό επίπεδο, ταυτόχρονα, απορρίπτεται, ακόμη και τώρα, από τους περισσότερους σαν αφελής και ανεδαφική. Ωστόσο, μέσα στις τάξεις των φιλελεύθερων, των "δημοκρατικών σοσιαλιστών" και των Μαρξιστών κομμουνιστών παρατηρείται και σήμερα, όπως και κατά το παρελθόν, μια

---

* Υπευθυμίζουμε ότι η αλληλογραφία της Γκόλντμαν εκδόθηκε από τον Ντέιβιντ Πόρτερ το 1983. (Σημείωση της ελληνικής έκδοσης).

ζωηρή επιθυμία για μια περισσότερο σαφή εικόνα του ανθρώπου της μελλοντικής κοινωνίας απ' αυτήν που είναι σε θέση να προσφέρει οποιοδήποτε απ' αυτά τα κινήματα. Γι' αυτούς τους ανθρώπους, η δημιουργική εμπειρία της Ισπανικής Επανάστασης, που με τόσο ενθουσιασμό παρουσιάζεται από την Έμμα Γκόλντμαν σ' αυτές τις σελίδες, θα αποτελέσει μια ευπρόσδεκτη βοήθεια. Συγχρόνως, θα αποτελέσει μια πρόσκληση προς αυτούς να διευρύνουν τις δικές τους πολιτικές απόψεις.

II

Για πολλά χρόνια, στις Ηνωμένες Πολιτείες, το όνομα της Έμμας Γκόλντμαν ήταν για το ευρύ κοινό ταυτόσημο με τη μηδενιστική βία. Η πιο εντυπωσιακή πλευρά αυτής της ταύτισης σχετιζόταν με το ότι η Γκόλντμαν δεν ήταν μόνο στενά συνδεδεμένη με τη δολοφονική απόπειρα του Μπέρκμαν κατά του Φρικ στα 1892, αλλά είχε, επίσης, περιγραφεί με ζωηρά χρώματα από τον κίτρινο τύπο της εποχής ως αυτή που ενθάρ-

ρυνε τη δολοφονία του Προέδρου Μακ Κίνλεϋ από τον Κζολγκόζ, στα 1901.² Ωστόσο, κατά το 1901, η Γκόλντμαν είχε ήδη, στην πραγματικότητα, μετριάσει συνειδητά τόσο την προσωπική της συμπεριφορά όσο και τη δημόσια στάση της σχετικά με το ζήτημα των τρόπων αποτελεσματικής έκφρασης της δικαιολογημένης κοινωνικής οργής. Έτσι, ενώ κατανοούσε και προσπαθούσε να εξηγήσει τα δίκαια ανθρώπινα συναισθήματα, που όπλιζαν το χέρι του Κζολγκόζ και άλλων, η ίδια δεν υιοθετούσε πλέον τέτοιες τακτικές για το αναρχικό κίνημα.³

Ωστόσο, η μαζική εξέγερση εναντίον ολόκληρης της καταπιεστικής κοινωνικής τάξης ήταν άλλο ζήτημα. Έτσι, η Γκόλντμαν χαιρέτησε τη Ρωσική Επανάσταση ως μία εξαιρετικά θετική κοινωνική εξέλιξη. Μόνον που αυτή η πρώτη φάση της αυθόρμητης μαζικής εξέγερσης και της δημιουργίας νέων συνεργατικών μορφών (εργοστασιακά συμβούλια, συνεταιρισμοί, σοβιέτ) υπήρξε σχετικά σύντομη. Κάτω από τη διπλή επίδραση της Μπολσεβίικης κυριαρχίας και των ενόπλων επιθέσεων από τους ξένους στρατούς και

από τους Λευκορώσους, η επανάσταση εξα-
σθενούσε ολοένα και πιο πολύ, ασφυκτιώ-
ντας μέσα σε μια ατμόσφαιρα αρνητικότητας
και αποσύνθεσης, εξαναγκασμού και συγκε-
ντρωτισμού. Όταν, το 1921, οι Μπολσεβίκοι
κατέπνιξαν στο αίμα την ελευθεριακή σο-
σιαλιστική κομμούνα της Κροστάνδης, η
Γκόλντμαν, κατανοώντας την απώτατη λογι-
κή αυτής της πορείας, συνειδητοποίησε πλή-
ρως την τραγική αποτυχία της επανάστασης.
Εγκαταλείποντας τη Ρωσία, εξόριστη και
περιπλανώμενη για πολλά χρόνια, κατηγο-
ρούσε ανοικτά τόσο το Μπολσεβίκο καθε-
στώς όσο και τους θορυβώδεις υποστηρι-
κτές του στη Δύση. Γι' αυτήν, η επανάσταση
εξακολουθούσε να παραμένει ένα πολυπό-
θητο όνειρο. Όμως, τώρα κατανόησε, περισ-
σότερο από κάθε άλλη φορά, ότι η επανά-
σταση πρέπει να εμπνέεται και να χαρακτη-
ρίζεται από μια απόλυτα θετική και δημιουρ-
γική ορμή. Η καταστρεπτική πλευρά της εξέ-
γερσης, μολονότι αναπόφευκτη και αναγκαία,
δε θάπρεπε να αποτελεί παρά μόνον ένα
δευτερεύον στάδιο ή ζήτημα. Στη συνέχεια,
η Γκόλντμαν, μέσα από την προσωπική της

εξέλιξη στο αναρχικό κίνημα, στράφηκε ολοένα και περισσότερο προς την άποψη ότι μόνο μια μαζική θετική κοινωνική ανασυγκρότηση θα μπορούσε να πραγματοποιήσει το όραμά της για μια επιτυχημένη επανάσταση.⁴

III

Ήταν ακριβώς το γεγονός ότι έβλεπε με τα ίδια της τα μάτια τη δημιουργία από τους Ισπανούς μιας νέας κοινωνίας που οδήγησε την Γκόλντμαν στο αποκορύφωμα του ενθουσιασμού, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1930. Κατά τη διάρκεια των τριών ταξιδιών της σ' ολόκληρη τη δημοκρατική Ισπανία, η Γκόλντμαν επέμενε να επισκέπτεται κυρίως τις κολλεκτιβοποιημένες οικονομικές μονάδες των πόλεων και της υπαίθρου, οι οποίες εξέφραζαν, ή τουλάχιστον άρχιζαν να προσεγγίζουν, το παραδοσιακό αναρχικό ιδεώδες. Γι' αυτήν, αυτές οι προσπάθειες, μαζύ με τα νέα εκπαιδευτικά μοντέλα και την κοινωνική πρόνοια, καταδείκνυαν, πολύ περισσότερο από τον αντιφασιστικό πόλεμο, τη σπουδαιότητα των Ισπανών αναρχικών, που

αποτελούσαν την καρδιά και την ψυχή της Ισπανικής Επανάστασης.

Τα σχόλιά της πάνω σ' αυτές τις προσπάθειες, που παρουσιάζονται παρακάτω, αντανακλούν μια λιγότερο αντικειμενική στάθμιση των ισχυρών και των αδύνατων σημείων τους απ' αυτήν που θα περιμέναμε από την Έμμα Γκόλντμαν. Χωρίς αμφιβολία, αυτό οφείλεται στο ότι η Γκόλντμαν αναγνώριζε πως, παρά τις όποιες αδυναμίες τους, αυτές οι δημιουργικές προσπάθειες, μέσα στην απτή τους πραγματικότητα, ήταν οι περισσότερο εντυπωσιακές και σαφείς κοινωνικές εκφράσεις των δικών της βαθύτερων προσδοκιών. Δεν προκαλεί, συνεπώς, έκπληξη το γεγονός ότι η Γκόλντμαν επέλεξε, ειδικά στο πεδίο των κοινωνικών κατακτήσεων της επανάστασης, να δώσει έμφαση στο δημιουργικό έργο, φυλάσσοντας τους περισσότερους κριτικούς λόγους της για την ανάλυση της συμπεριφοράς των αναρχικών στο πολιτικό πεδίο της επανάστασης. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, γίνεται φανερό πως οι προσωπικές της παρατηρήσεις για τη δημιουργική πλευρά της επανάστασης στην Ισπανία και η έντονη επιμονή

της σ' αυτή την πλευρά που αποτελεί και την ουσία της πραγματικής επανάστασης είναι και ωφέλιμες και παροτρυντικές για εκείνους που σήμερα επιδιώκουν τον πλήρη μετασχηματισμό της υπάρχουσας κοινωνίας.

Ντέβιντ Πόρτερ

* * * * *

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

· (*) Πριν ακόμη αναχωρήσει για την Ισπανία, η Γκόλντμαν, απευθυνόμενη προς τη Μίλλντ και τον Ρούντολφ Ρόκερ (26 - 8 - 1936), γράφει γεμάτη ενθουσιασμό για το εποικοδομητικό μοντέλο της επανάστασης, που δημιουργήθηκε από τους Ισπανούς Αναρχικούς.

.... Αντιλαμβάνομαι ότι η ένοπλη άμυνα στις στρατιωτικές επιθέσεις των δυνάμεων της μαύρης αντίδρασης είναι επιβεβλημένη. Αλλά, αυτό που κυρίως με ενδιαφέρει είναι η δημιουργική δραστηριότητα των συντρόφων μας στην Καταλωνία, η κοινωνικοποίηση της γης, η οργάνωση των βιομηχανιών. Ίσως να μην μπορέσουν να συνεχίσουν, για πολύ καιρό ακόμη, αυτή τους τη δημιουργική προσπάθεια. Αλλά, ακόμη και στην περι-

---

(*) Όπου υπάρχει ο συμβολισμός (*) και γενικά όπου υπάρχουν πλάγια γράμματα πρόκειται για αναφορές του Αμερικάνου εκδότη Ντέιβιντ Πόρτερ. (Σημείωση της ελληνικής έκδοσης).

πτωση που νικηθούν, θα έχουν προσφέρει το πρώτο παράδειγμα στην ιστορία για το πώς πρέπει να γίνονται οι επαναστάσεις.

* * * * *

* Λίγες μέρες μετά την άφιξή της στην Ισπανία (19 - 9 - 1936), η Γκόλντμαν περιγράφει στην ανεψιά της τον απέραντο θαυμασμό, που της προκάλεσε η προσωπική παρατήρηση αυτού του μαζικού κοινωνικού μετασχηματισμού.

.... Ίσως δεν μπορώ να υπεισέλθω σε λεπτομέρειες σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί, αφού έχω μόλις τρεις μέρες στη Βαρκελώνη. Μπορώ μόνο να αναφέρω ότι αισθάνομαι πως βρίσκομαι ανάμεσα σε δικούς μου, γενναίους και ηρωϊκούς συντρόφους, που αγωνίζονται σε τόσα πολλά μέτωπα και εναντίον τόσων πολλών εχθρών. Το πιο εντυπωσιακό από τα μέχρι στιγμής επιτεύγματά τους είναι η θαυμάσια τάξη που επικρατεί σε όσα εργοστάσια και καταστήματα έχω δει από αυτά που έχουν περιέλθει

στα χέρια των εργατών και των οργανώσεών τους. Μερικά από τα μέρη που επισκέφθηκα και από τα σπίτια που ανήκαν παλαιότερα στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις και επιτάχθηκαν τώρα από τους συντρόφους μας για να χρησιμοποιηθούν ως γραφεία διατηρούνται στην ίδια άριστη κατάσταση, σαν να μην είχε μεσολαβήσει ένας αγώνας ζωής και θανάτου στους δρόμους της Βαρκελώνης. Νομίζω ότι είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που δίνεται τέτοια έμφαση στην τεράστια σημασία που έχει η λειτουργία του μηχανισμού της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής. Και αυτό το έργο πραγματοποιείται από τους αναρχικούς, τους συκοφαντημένους σαν καοτικούς, που υποτίθεται ότι δεν έχουν “κανένα πρόγραμμα” και ότι η φιλοσοφία τους ρέπει προς την καταστροφή και το γκρέμισμα. Μπορείς να φαντασθείς τι σημαίνει για μένα να βλέπω με τα ίδια μου τα μάτια την προσπάθεια να υλοποιηθούν εκείνες ακριβώς οι ιδέες που τόσο παθιασμένα έχω τονίσει, από την εποχή ακόμη της Ρωσικής Επανάστασης; Γιατί .... άξιζαν τον κόπο όλες οι δυσκολίες, όλοι οι

πόννοι και οι πίκρες που μου επιφύλαξε ο αγώνας μου, αφού έφθασα να δω τους συντρόφους μου επί το έργον. Είμαι τόσο πολύ χαρούμενη, τόσο ευτυχισμένη, που δυσκολεύομαι να βρω λέξεις να εκφράσω τον υπέρτατο θαυμασμό μου για τους Ισπανούς συντρόφους μας.

Καταλαβαίνεις, αγαπητή μου, ότι η πρωταρχική προσπάθεια της CNT και της FAI είναι η συντριβή του φασισμού. Όμως, εκτός απ' αυτή την προσπάθεια, εντείνουν κυρίως όλες τους τις δυνάμεις για να αποδείξουν τη δυνατότητα ύπαρξης μιας νέας κοινωνικής τάξης, στηριγμένης στις αναρχικές μας ιδέες. Δεν έχουν σημασία τα όσα μπορεί να γράφει ο τύπος του εξωτερικού, κάτι ελεεινές φυλλάδες σαν την "Nation", για να υποτιμήσει τη συμβολή των συντρόφων μας στη Βαρκελώνη και την Καταλωνία· η CNT και η FAI αποτελούν την κινητήρια δύναμη των αλλαγών που γίνονται εδώ. Αυτοί ελέγχουν την κατάσταση και διακηρύσσουν με υπερηφάνεια ότι ο σκοπός τους είναι πολύ ανώτερος από τον απλό αγώνα εναντίον της μαύρης αντίδρασης και ότι πρόκειται, ό,τι και να

συμβεί, να ριζώσουν βαθειά μέσα στην Ισπανική γη καθώς και μέσα στο μυαλό και την καρδιά του Ισπανικού λαού. Αυτά που σου γράφω μπορείς να τα μεταφέρεις εκ μέρους μου σε όλους, προσθέτοντας ότι επιθυμώ μ' όλη μου την καρδιά να συμμετάσχω ενεργητικά και κάτω από οποιαδήποτε ιδιότητα σ' αυτόν τον μεγαλεπήβολο αγώνα για το θρίαμβο της ιδέας μας.

* * * * *

· Η ιδέα της δημιουργικής επανάστασης είχε τις ρίζες της στη βαθειά συνείδηση των ίδιων των Ισπανών εργαζομένων. Η επανάσταση δεν υπήρξε ένα σχέδιο που επιβλήθηκε άνωθεν. Αυτή η διαπίστωση, βασισμένη σε εβδομάδες ερευνών στη δημοκρατική Ισπανία, ισχυροποίησε, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, την πίστη της, που τη χαρακτήριζε μια ολόκληρη ζωή, στη βιωσιμότητα του αναρχικού ιδεώδους (γράμμα προς τον Ρότζερ Μπάλντουϊν, στις 30 - 11 - 1936).

Για ένα πράγμα μπορώ ήδη να σε διαβεβαιώσω: η επανάσταση είναι ασφαλής με τους

εργάτες και τους αγρότες της Καταλωνίας, της Αραγόνας και της Λεβάντε. Γνωρίζω καλά περί τίνος ακριβώς πρόκειται. Έχω ταξιδέψει σ' αυτές τις περιοχές, έχω επισκεφθεί τις κολλεκτιβοποιημένες πόλεις και χωριά⁵ και έχω κατανοήσει το πνεύμα του λαού. Ξέρω ότι διαπνέεται από τα ιδανικά που τόσο πολλοί από εμάς έχουμε υπερασπίσει σ' όλη μας τη ζωή. Αισθάνομαι με σιγουριά ότι δεν πρόκειται ποτέ να υποταχθεί. Για μένα, το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της Επανάστασης είναι το ότι δεν έχει ούτε αρχηγούς ούτε σπουδαίες διάνοιες. Είναι αποκλειστικά μια επανάσταση των μαζών, που ξεπήδησε μέσα από τα σπλάχνα της Ισπανικής γης, μέσα από τις ανάγκες και τις προσδοκίες των εργατών. Κανείς πλέον δεν θα τολμήσει να ισχυρισθεί ότι ο αναρχισμός δεν είναι πραγματοποιήσιμος ή ότι δεν έχουμε πρόγραμμα. Το δημιουργικό έργο, που επιτελείται εδώ, καταρρίπτει αυτή την εσφαλμένη κατηγορία που εκτοξεύεται εναντίον μας από ανθρώπους κάθε είδους. Ναι, αγαπητή μου, βλέποντας με τα μάτια μου αυτές τις πρώτες εκκολάψεις των ιδεών μας, αισθάνομαι ότι άξιζαν όλα όσα έχω προσφέ-

ρει στο αναρχικό κίνημα. Είναι η πιο υπέροχη στιγμή της ζωής μου.

* * * * *

· Ένα χρόνο αργότερα (11 - 11 - 1937), σ' ένα της γράμμα προς έναν Αμερικάνο σύντροφο, η Γκόλντμαν εκφράζει την κατάπληξή της για το γεγονός ότι η δημιουργική δραστηριότητα των Ισπανών αναρχικών συνεχίζεται εντονότερη από ποτέ, παρά τα μεγάλα εμπόδια και την απροκάλυπτη υπονόμευση που αντιμετωπίζει.

Το να αρνηθώ τα λάθη, που διαπίστωσα, κατά τη δεύτερη επίσκεψή μου στην Ισπανία, θα αποτελούσε προδοσία όλου του παρελθόντος μου και κακή υπηρεσία στους Ισπανούς συντρόφους. Τα λάθη τους είναι τρομερά. Παρ' όλα αυτά, οι επιτυχίες τους υπερτερούν. Δεν αναφέρομαι μόνο στο ηθικό κύρος τους. Αναφέρομαι στο δημιουργικό έργο, που άρχισε στις 19 του Ιούλη και το οποίο σε πολλές περιπτώσεις έχει επεκταθεί, βελτιωθεί και τελειοποιηθεί σε τόσο

μεγάλο βαθμό, κατά τον τελευταίο χρόνο. Κατά τη γνώμη μου, είναι εκπληκτικό για ένα λαό να συνεχίζει την ανοικοδόμηση της κοινωνίας, παρά τον πόλεμο, παρά την έλλειψη τροφίμων και παρά την ύπαρξη ενός θανατηφόρου πολιτικού καθεστώτος, το οποίο έχει γεμίσει τις φυλακές, έχει καταστρέψει μερικές από τις κολλεκτίβες και επί πλέον ξεφορτώνεται τους αντιπάλους του εν τω μέσω της νυκτός, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει άμεσα η ζωή όλων όσων δεν υποτάσσονται στο καθεστώς Στάλιν - Νεγκρίν.

Ελπίζω να γράψω σχετικά με τον όλεθρο που άφησαν πίσω τους οι ταξιαρχίες Λίστερ και Μαρξ, μετά το “στρατιωτικό περίπατό” τους σε ορισμένες κολλεκτίβες της Αραγώνας⁶. Προς το παρόν, θέλω μόνο να αναφέρω ότι αυτή η άγρια επίθεση δεν έχει κάμψει το πάθος και το ηθικό των συντρόφων μας. Το πνεύμα τους πυροδοτείται από ένα άσβεστο πάθος, που τους προσδίδει δύναμη και αποφασιστικότητα για να συνεχίσουν τη διαδικασία της οικοδόμησης μιας νέας Ισπανίας. Πρέπει κανείς να δει το έργο τους και να ακούσει την ιστορία τους για να συνει-

δητοποιήσει ότι η επανάσταση βαστάει γερά. Και αυτό είναι αρκετό για να με παροτρύνει να ριχθώ με ανανεωμένες τις δυνάμεις μου στον αγώνα υπεράσπισης της CNT και της FAI έξω από την Ισπανία.

* * * * *

· Σε ομιλία της στο Συνέδριο της Αναρχο-συνδικαλιστικής Διεθνούς, που έγινε στο Παρίσι, στα μέσα του Δεκέμβρη του 1937, αναφέρεται πάλι στο ίδιο θέμα.

Επέστρεψα στην Ισπανία θορυβημένη από τις φήμες που είχαν φθάσει στ' αυτιά μου, μετά τα γεγονότα του Μάη, για την καταστροφή των κολλεκτίβων. Είναι αλήθεια ότι οι Ταξιαρχίες "Λίστερ" και "Καρλ Μαρξ" πέρασαν μέσα από την Αραγώνα και από ορισμένες περιοχές της Καταλωνίας σαν ένας κυκλώνας, ισοπεδώνοντας τα πάντα στο διάβα τους. Παρ' όλα αυτά, είναι γεγονός, επίσης, ότι οι περισσότερες κολλεκτίβες συνέχισαν να λειτουργούν σαν να μην είχαν υποστεί καμιά ζημιά. Στην πραγματικότητα,

βρήκα τις κολλεκτίβες, το Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 1937, σε καλύτερη οργανωτική και εργασιακή κατάσταση. Και αυτό αποτελεί, σε τελευταία ανάλυση, το πιο σπουδαίο κατόρθωμα, που πρέπει να έχουμε πάντα στο μυαλό μας σε κάθε εκτίμηση των λαθών που έγιναν από τους συντρόφους μας στην Ισπανία. Δυστυχώς, οι σύντροφοί μας που ασκούν κριτική δε φαίνονται να αντιλαμβάνονται αυτή την εξαιρετικά σημαντική πλευρά της CNT – FAI. Κι' όμως, αυτή ακριβώς η πλευρά είναι που διαφοροποιεί την CNT – FAI από τον Λένιν και την ομάδα του, οι οποίοι όχι μόνο δεν προσπάθησαν να οικοδομήσουν μια καινούργια κοινωνία, κατά τη διάρκεια της Ρωσικής Επανάστασης, αλλά κινήθηκαν στην εντελώς αντίθετη κατεύθυνση, καταστρέφοντας τα πάντα, στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, και συνεχίζοντας να καταστρέφουν για πολλά χρόνια αργότερα.

* * * * *

· Ένα χρόνο μετά, κατά τους τελευταίους μήνες του εμφυλίου πολέμου, η Γκόλντμαν αναφέρει σ' ένα προσχέδιο άρθρου, με ημερομηνία 9 του Δεκέμβρη του 1938, ότι η δημιουργική δραστηριότητα εξακολουθεί να είναι το ίδιο ρωμαλέα με πριν, επειδή ακριβώς πηγάζει από το πάθος των εργαζομένων για ζωή. Επίσης, διασαφηνίζει ότι αυτή η δραστηριότητα πρέπει να εκλαμβάνεται ως το πρώτο βήμα προς τον αναρχισμό και όχι ως η πλήρης πραγμάτωσή του.

Με ενδιαφέρει, φυσικά, να καταλάβω μέχρι ποιο βαθμό η CNT - FAI εξακολουθούσε ακόμη να συνιστά την ηθική δύναμη μέσα στους εργάτες και στους αγρότες και πόσο μεγάλη επιρροή ασκούσε στη βιομηχανική και αγροτική ζωή της Ισπανίας. Το ζήτημα αυτό ήταν εξαιρετικά ουσιώδες, διότι αρκετοί σύντροφοι έξω από την Ισπανία είναι αρκετά ευάλωτοι σε διάφορες δυσφημιστικές αναφορές σχετικά με την CNT - FAI, που φθάνουν στ' αυτιά τους. Είναι αλήθεια ότι τώρα οι πολεμικές βιομηχανίες και οι σιδηρόδρομοι έχουν εθνικοποιηθεί⁷. Αποτε-

λεί, επίσης, ένα θλιβερό γεγονός το ότι ο Νεγκρίν έχει επιστρέψει στους παλιούς τους ιδιοκτήτες τα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, που είχαν κολλεκτιβοποιηθεί από την CNT - FAI, αμέσως μετά την 19^η Ιουλίου του 1936. Εν τούτοις, ανακάλυψα ότι μέσα στις εθνικοποιημένες βιομηχανίες παραμένει ιδιαίτερα αισθητή η παρουσία των Ισπανών αναρχικών. Εξ άλλου, οι κολλεκτίβες, όπως αυτές των μέσων μεταφοράς, της βιομηχανίας ξύλου, των εργαζομένων στα υφαντουργεία και στα εργοστάσια ειδών ρουχισμού, της παραγωγής γαλακτομικών προϊόντων και πολλές άλλες, συνεχίζουν να είναι επανδρωμένες από μέλη της CNT. Το ίδιο ισχύει και για τις αγροτικές κολλεκτίβες. Επί πλέον, το γεγονός αυτό δεν παρατηρείται μόνο στην Καταλωνία, που μπόρεσα να την ξαναεπισκεφθώ για να το διαπιστώσω η ίδια, αλλά και στην Καστίλλη, τη Λεβάντε και τις μη κατεχόμενες από τους φασίστες περιοχές της Ανδαλουσίας. Στοιχεία για τα όσα αναφέρω έχω αντλήσει από το σύντροφό μας Αουγκουστίν Σούχου και από πολλούς άλλους αντιπροσώπους των

παραπάνω περιοχών, που πήραν μέρος στην Ολομέλεια της CNT. Ο σύντροφος Σούχου επισκεπτόταν για μήνες όλα αυτά τα μέρη και έχει συγκεντρώσει ένα τεράστιο υλικό με το οποίο τώρα προετοιμάζει την έκδοση ενός βιβλίου⁸. Μ' άλλα λόγια, όποια κι αν είναι τα πλήγματα που έχει δεχθεί η Ισπανική Επανάσταση –και γνωρίζω καλύτερα από πολλούς άλλους επισκέπτες στην Ισπανία πόσο βαθιές είναι οι πληγές που άφησαν–, θα πρέπει να επιμείνω στο γεγονός ότι η κολλεκτιβοποίηση και η κοινωνικοποίηση εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν το πιο σημαντικό επαναστατικό επίτευγμα των Ισπανών Αναρχικών και, πράγμα ακόμη σημαντικότερο, ότι θα συνεχισθούν ακόμη και στην απίθανη για μας περίπτωση που ο Φράνκο καταλάβει ολόκληρη την Ισπανία. Και αυτό, όχι μόνο λόγω της επιρροής που ασκεί η CNT – FAI, αλλά και για το λόγο, επίσης, ότι η ιδέα της κολλεκτιβοποίησης είναι βαθιά ριζωμένη μέσα στους εργάτες και τους αγρότες. Θα μπορούσε κάποιος να ισχυρισθεί ότι η κολλεκτιβοποίηση είναι ταυτισμένη με τη ζωή τους.

Ούτε η ολέθρια επέλαση της Ταξιαρχίας “Λίστερ” εναντίον των κολλεκτίβων της Αραγώνας, ούτε η εξ ίσου βάρβαρη καταστροφή των άλλων κολλεκτίβων από την ταξιαρχία “Καρλ Μαρξ”, ούτε και η επέμβαση της ίδιας της Κυβέρνησης είχαν πετύχει, για μεγάλο χρονικό διάστημα, να αποτρέψουν το λαό από τη διαδικασία της κολλεκτιβοποίησης. Για όσα αναφέρω, είχα συγκεντρώσει άφθονα αποδεικτικά στοιχεία, κατά τον τελευταίο χρόνο, και ίσως τα πειστικότερα ήταν αυτά που συγκέντρωσα στο τελευταίο μου ταξίδι. Τα λίγα παραδείγματα που θα αναφέρω, λόγω ελλείψεως χώρου, πρέπει να επαρκούν· αλλά, πριν τα εκθέσω, θέλω να τονίσω πόσο παιδαριώδεις είναι οι ισχυρισμοί μερικών συντρόφων στην Αμερική, που υποστηρίζουν ότι η κολλεκτιβοποίηση δεν είναι Αναρχισμός και ότι, συνεπώς, οι Ισπανοί σύντροφοι πρόδωσαν τα ιδανικά τους. Πέραν του γεγονότος ότι αυτοί οι επικριτές δεν είχαν ποτέ στη ζωή τους την ευκαιρία να εφαρμόσουν στην πράξη τις αναρχικές θεωρίες τους και να αποδείξουν την ικανότητα και τη δύναμή τους μπροστά σ’ ολόκληρη-

ρο τον κόσμο, είναι αναγκαίο να τους επισημάνουμε ότι οι Ισπανοί σύντροφοί μας δεν υποστηρίζουν ότι η κολλεκτιβοποίηση ή η κοινωνικοποίηση αποτελούν την πλήρη επίτευξη του Αναρχισμού. Διατείνονται, όμως, ότι οι δύο αυτές μορφές κοινωνικής ανοικοδόμησης αντιπροσωπεύουν τα πρώτα βήματα προς την πραγμάτωση του ελευθεριακού κομμουνισμού⁹. Και όχι μόνον έχουν δίκαιο, αλλά επί πλέον επιβεβαίωσαν την αυταπόδεικτη αλήθεια της Μπακουνικής αρχής¹⁰ ότι η επανάσταση δεν είναι μόνον η δύναμη της καταστροφής, αλλά και η βούληση της δημιουργίας. Μόνον κάποιοι στενοκέφαλοι φανατικοί μέσα στις γραμμές των αναρχικών θα παραβλέψουν το γεγονός ότι οι σύντροφοί μας είναι οι πρώτοι μέσα στην ιστορία των κοινωνικών αγώνων και των επαναστάσεων που έχουν αρχίσει την ανοικοδόμηση της νέας κοινωνίας, ενώ βρίσκονται μέσα στο χάος και τον όλεθρο του θανάτου και ενώ έχουν να αντιμετωπίσουν τη συνωμοσία των δημοκρατικών χωρών, μια συνωμοσία εξ ίσου μεγάλη με αυτή των φασιστικών χωρών. Μ' αυτόν τον τρόπο, οι

Ισπανοί αναρχικοί προσέφεραν ένα λαμπρό παράδειγμα στο διεθνές προλεταριάτο· γι' αυτόν και για πολλούς άλλους λόγους, οι Ισπανοί αναρχικοί αξίζει να τιμώνται περισσότερο απ' αυτούς τους συντρόφους τους που παρουσιάζουν τους εαυτούς τους σαν τους μόνους καθαρούς (100%) αναρχικούς. Αυτό που έχουν καταφέρει όλοι αυτοί είναι να μαχαιρώνουν πίσώπλάτα τους Ισπανούς αδελφούς τους.

* * * * *

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

· Η επίσκεψη της Γκόλντμαν σ' ένα διευθυνόμενο από τους ίδιους τους εργάτες εργοστάσιο παραγωγής και εμφιαλώσεως σαμπάνιας της έδωσε την ευκαιρία να εξάρει περισσότερο τη δημιουργική, παρά την καταστρεπτική, συμπεριφορά του Ισπανικού προλεταριάτου (γράμμα προς την ανεψιά της, στις 18 του Νοέμβρη του 1936).

Χθες επισκέφθηκα τη μεγαλύτερη και σπουδαιότερη παραγωγική μονάδα σαμπάνιας σ' αυτή τη χώρα. Ιδρύθηκε κατά τον 16^ο αιώνα και συνέχισε τη λειτουργία της κάτω από τη διεύθυνση της ίδιας οικογένειας, από γενιά σε γενιά, μέχρι την επανάσταση. Είναι η πιο σύγχρονη και η πιο τέλεια οργανωμένη απ' όλες όσες έχω δει εδώ. Και πίστεψέ με, ολόκληρο το προσωπικό, συμπεριλαμβανομένου και του διευθυ-

ντή, είναι μέλη της CNT. Η μονάδα είναι τώρα κολλεκτιβοποιημένη και λειτουργεί υπό τη διεύθυνση των ίδιων των εργαζομένων. Ο διευθυντής, ένας σύντροφος που με αγκάλιασε μόλις έμαθε το όνομά μου, έμεινε κατάπληκτος όταν τον ρώτησα αν οι εργάτες θα έχουν την τύχη να πίνουν σαμπάνια. “Φυσικά”, είπε. “Για ποιο λόγο γίνεται η επανάσταση, αν όχι για να δώσει στους εργάτες ό,τι δεν είχαν χαρεί ποτέ πριν;” Λοιπόν, ας ελπίσουμε ότι αυτό θα πραγματοποιηθεί. Εν τω μεταξύ, υπάρχουν αρκετά εκατομμύρια μπουκάλια σαμπάνιας, τα οποία πιθανότατα θα χρησιμοποιηθούν ως μέσο ανταλλαγής με τις άλλες χώρες για να προμηθευθεί η Ισπανία προϊόντα που χρειάζεται. Έτσι, δέκα χιλιάδες μπουκάλια στάλθηκαν προχθές το βράδυ στη Ρωσία, σε αντάλλαγμα, υποθέτω, για όσα έστειλε η Ρωσία στην Ισπανία. Μία τίμια ανταλλαγή δεν είναι ληστρική. Ένα πράγμα, όμως, είναι σίγουρο: οι εργάτες στη Ρωσία δε θα πιούν ούτε μια σταγόνα σαμπάνιας. Εδώ, μπορούν ήδη να πίνουν. Μια κατηγορία σαμπάνιας, αρκετά καλή, κοστίζει μόνον τρεις πεσέτες το μπουκάλι¹¹. Αυτό, ωστόσο, δεν αποτελεί την

περισσότερο ενδιαφέρουσα πτυχή της κατάστασης. Η περισσότερο ενδιαφέρουσα πλευρά συνίσταται στο ότι οι Ισπανοί εργαζόμενοι κατανοούν και εκτιμούν την αξία της εργασίας. Ό,τι και να πω πάνω σ' αυτό θά-ναι λίγο. Φαντάσου ανθρώπους που έζησαν για αιώνες στη σκλαβιά και την εξαθλίωση να αφήνουν τα πάντα άθικτα, προκειμένου να διασφαλίσουν την εργασιακή τάξη, χωρίς να σπάσουν έστω και ένα μπουκάλι ή να προβούν σε οποιαδήποτε άλλη καταστροφική ενέργεια. Κάποιοι φίλοι Γερμανοί, που ήταν μαζί μου, μου είπαν: “Στη Γερμανία οι εργάτες θα είχαν πιεί με απληστία όσο το δυνατόν περισσότερη σαμπάνια και την υπόλοιπη θα την είχαν καταστρέψει”. Νομίζω ότι οι Ρώσοι εργάτες, ή τουλάχιστον πολλοί απ' αυτούς, θα είχαν κάνει το ίδιο. Κι αυτό ως ένα βαθμό θα ήταν κατανοητό για ανθρώπους που είχαν στερηθεί κάθε είδους απόλαυση. Όμως, αυτή η δημιουργική αντίληψη αποτελεί ένα από τα προτερήματα των Ισπανικών μαζών. Οι Ισπανοί, απλούστατα, απεχθάνονται να καταστρέψουν ο,τιδήποτε αποτελεί δημιούργημα εργασίας. Αυτό το έχω

επαληθεύσει σε όλα τα εργοστάσια, τα καταστήματα, τις αποθήκες και σ' όλα τα άλλα μέρη που έχω επισκεφθεί. Το γεγονός αυτό με κάνει να ελπίζω βάσιμα ότι, όταν ο φασισμός θα έχει ξεριζωθεί, οι εργάτες θα ανοικοδομήσουν τη χώρα τους, στο μισό χρονικό διάστημα απ' αυτό που χρειάστηκε στη Ρωσία. Και αυτό θα επιτευχθεί από τους ίδιους τους εργαζόμενους και όχι από έναν πολιτικό μηχανισμό. Υπό την προϋπόθεση, βέβαια, πως θα έχει εξολοθρευθεί ο φασισμός. Αυτός είναι το ουσιαστικό εμπόδιο που ο καθένας εύχεται μ' όλη τη δύναμη της ψυχής του να ξεπεραστεί.

* * * * *

* Περὶ τα μέσα του δευτέρου ταξιδιού της στην επαναστατημένη Ισπανία, σ' ένα της γράμμα προς την Έθελ Μάννιν¹² (4 - 10 - 1937), που αναφέρεται στην περιήγησή της στην κολλεκτιβοποιημένη βιομηχανία ξύλου, περιγράφεται από την Γκόλντιμαν η μέθοδος με την οποία εξετάζει την κατάσταση στην

Ισπανία καθώς και οι ελευθεριακές αντιλήψεις των εργαζομένων.

Πέρασα όλη τη μέρα σήμερα, εξετάζοντας την κολλεκτιβοποιημένη βιομηχανία ξύλου στη Βαρκελώνη. Με δυσκολία θα πίστευε κανείς, αν δεν έβλεπε με τα ίδια του τα μάτια, το πώς ανταποκρίνονται οι εργαζόμενοι στις απαιτήσεις της παραγωγής και της γενικότερης συλλογικής προσπάθειας, ενώ βρίσκονται κάτω από τη διαρκή απειλή ενός υπαρκτού κινδύνου. Και τι αισιοδοξία! Τι μεγαλειώδης πίστη! Ο καθένας που δέχεται την επίδραση του κολλεκτιβιστικού πνεύματος των μαζών ξεχνά εντελώς τον εαυτό του και κάθε ενασχόληση ιδιωτικού χαρακτήρα. Δεν υπάρχει καμία δύναμη, ικανή να καταστρέψει αυτό το πνεύμα. Είναι βαθειά ριζωμένο μέσα στην ίδια τη φύση των Ισπανικών μαζών. Η συνειδητοποίηση αυτού του γεγονότος ενδυναμώνει την ελπίδα μου ότι η επανάσταση, παρά τα όποια λάθη και τους συμβιβασμούς της CNT - FAI, δεν είναι μια χαμένη υπόθεση. Κάτι που ενισχύει ακόμη περισσότερο την πίστη μου αυτή είναι η έμ-

φυτη αξιοπρέπεια του Ισπανικού λαού και η μεγάλη τόλμη του. Πίστεψέ με, αγαπητή μου δεν είμαι ένας άνθρωπος που θα αρκούταν στην εκδοχή των γεγονότων από την πλευρά των συντρόφων που βρίσκονται επικεφαλής των διαφόρων επιτροπών στις κολλεκτίβες. Είμαι αρκετά ώριμη ώστε να αντιλαμβάνομαι πως, ανεξάρτητα από το πόσο τίμιοι και ειλικρινείς είναι ακόμη και οι καλύτεροι από εμάς, όταν αναλαμβάνουν υπεύθυνες θέσεις, αναπτύσσουν μια συγκεκριμένη ψυχολογία, η οποία αναπόφευκτα διαφοροποιείται από την ψυχολογία των ανθρώπων που δουλεύουν στα εργαστήρια και στην ύπαιθρο και που κάνουν τις πιο βαρειές δουλειές. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, προσπαθώ, φυσικά, να μάθω τις αντιδράσεις των ίδιων των εργαζομένων. Και εντυπωσιάστηκα όταν ανακάλυψα ότι δε δίνουν δεκάρα για το ποιός είναι μπροστά και λένε τη γνώμη τους χωρίς περιστροφές. Όχι απλώς δε φοβούνται να εκφραστούν, αλλά αντίθετα νοιώθουν τόσο δυνατοί και τόσο θαρραλέοι που τους είναι αδύνατο να κρύψουν την αντίδρασή τους στις αλλαγές που έγι-

ναν στον κρατικό μηχανισμό. Βλέπουν αυτές τις αλλαγές με πριφρόνηση, επειδή γνωρίζουν πως ο πολιτικός μηχανισμός είναι προσωρινός και πως η οικονομική εξουσία του λαού αποτελεί τον τελικό και αποφασιστικό παράγοντα. Το να πει, συνεπώς, κάποιος ότι ο ερχομός μου εδώ στην Ισπανία είναι μια ενέργεια τόσο ανώφελη όσο και το να περιόδευα στη Ρωσσία σαν τουρίστας αποτελεί καθαρή άγνοια της ανεξαρτησίας και της περηφάνειας που χαρακτηρίζουν τους Ισπανούς. Είμαι βέβαιη ότι οι Ισπανοί εργαζόμενοι με τους οποίους μίλησα, όχι μόνο σήμερα αλλά και όλες τις άλλες φορές από τότε που επέστρεψα στην Ισπανία, ένοιωθαν πιο ελεύθεροι να εκφράσουν ανοιχτά τις απόψεις τους απ' ό,τι οι εργαζόμενοι στα Βρετανικά και Αμερικάνικα εργοστάσια. Εντυπωσιάστηκα ιδιαίτερα από τις απαντήσεις τους στην ερώτησή μου για το "τι πραγματικά έχουν κερδίσει οι εργαζόμενοι με την κολλεκτιβοποίηση". Μπορεί να σου φανεί απίστευτο, αλλά η απάντηση ήταν πάντα: "κυρίως μεγαλύτερη ελευθερία". Και μόνο δευτερευόντως, ανέφεραν τις μεγαλύτερες

αμοιβές και το λιγότερο χρόνο εργασίας. Μέσα στα δύο χρόνια* που ήμουν στη Ρωσία ούτε μια φορά δεν άκουσα κάποιους εργάτες να εκφράζουν αυτή την ιδέα της μεγαλύτερης ελευθερίας. Μου φαίνεται πως αυτό είναι το κλειδί για την κατανόηση του χαρακτήρα των Ισπανών εργαζομένων και ιδιαίτερα των εργαζομένων της CNT - FAI. Και ακριβώς αυτό συνιστά, κατά τη γνώμη μου, την ελπίδα για τη μελλοντική ανάπτυξη αυτής της χώρας.

* * * * *

· Σ' αυτό της το γράμμα προς τον Άμπι Μπλουστάιν, στις 25 - 1 - 1938, η Γκόλντμαν, βαθύτατα εντυπωσιασμένη από την ενεργητικότητα και τον ενθουσιασμό των Ισπανών συντρόφων της για την οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας, σχολιάζει τα παραπέρα δημιουργικά σχέδιά τους για τη βιομηχανική ανάπτυξη της Ισπανίας, μέσα σε συνθήκες ανηλεούς εμφυλίου πολέμου.

---

* Πρόκειται για τις χρονιές του 1920 και του 1921. (Σημείωση της ελληνικής έκδοσης).

Σκέψου μόνον αυτό, αγαπητέ Άμπι· ενώ εμείς συζητάμε για κάποιο άρθρο που έγραψε κάποιος σχετικά με το Κράτος και με διάφορα άλλα παρόμοια ζητήματα και ανακαλύπτουμε κάθε είδους σφάλματα της στάσης που υιοθέτησε η CNT – FAI, την ίδια στιγμή οι σύντροφοί μας στην Ισπανία μπορούν και οργανώνουν μία Ολομέλεια στην οποία παίρνουν μέρος 800 αντιπρόσωποι¹³ που συζητούν όχι για το Κράτος ούτε για την κυβέρνηση ούτε για κάποιον άλλο σχεδιασμό της πολιτικής ζωής, αλλά για την ανάγκη μιας νέας οικονομίας στην Ισπανία και για την ανάγκη της απαλλαγής της από τις αποτυχημένες βιομηχανικές επιχειρήσεις και της δημιουργίας νέων βιώσιμων βιομηχανιών. Οκτακόσιοι άνθρωποι συσκέπτονται και συζητούν νηφάλια για την οικονομική ανασυγκρότηση της Ισπανίας, την ώρα που οι πόλεις βομβαρδίζονται, γεμίζοντας νεκρούς και ακρωτηριασμένους, και ενώ ο πόλεμος μαίνεται σ’ όλα τα μέτωπα. Βρες μου ένα οποιοδήποτε άλλο ανάλογο παράδειγμα μέσα στην ιστορία και τότε μπορεί να μη νοιώθω πια αποφασισμένη να στέκομαι δίπλα στην CNT – FAI.

• Αυτό το απόσπασμα από ένα δημοσιευμένο, στις 21 - 3 - 1938, άρθρο της Γκόλντμαν προσφέρει μια πιο λεπτομερειακή ματιά σ' ένα αυτοδιευθυνόμενο εργοστάσιο υφαντουργίας, το οποίο επισκέφθηκε κατά τη διάρκεια του δεύτερου ταξιδιού της στην επαναστατημένη Ισπανία.

Είχαμε, επίσης, την ευκαιρία να δούμε τα αποτελέσματα της ευρηματικότητας των μελών της CNT - FAI μιας βιομηχανίας στη Βαλένθια. Ένα παλιό μοναστήρι μετατράπηκε σε ένα σύγχρονο εργοστάσιο, όπου απασχολείται μεγάλος αριθμός ανδρών, γυναικών και κοριτσιών, στη βάση της αλληλοβοήθειας και της συνεργασίας. Μια ομάδα ανέργων εργατών του ίδιου επαγγέλματος είχε αναλάβει το έργο της δημιουργίας αυτής της νέας κολλεκτίβας. Όλα έγιναν με την εθελοντική συμφωνία των εργατών, χωρίς να εξαναγκασθεί έστω και ένας απ' αυτούς. Μολονότι το εγχείρημα δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί, οι εργάτες που σχετίζονται μ' αυτό γνώριζαν ακριβώς τι ζητούσαν και εργάζονταν πυρετωδώς προς αυτή

την κατεύθυνση, παρ' όλα τα εμπόδια και τον άμεσο κίνδυνο από τους βομβαρδισμούς. Αυτή η κολλεκτίβα δεν παρήγαγε μόνον προϊόντα, αλλά είχε σχεδιασθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτει και τις υλικές και τις πολιτιστικές ανάγκες των μελών της. Στη μέση του κτιρίου βρισκόταν μια τραπεζαρία. Είχε ξεκινήσει, ήδη, η κατασκευή ενός ιατρείου, μιας αίθουσας διαλέξεων και ενός αναγνωστηρίου και είχε δρομολογηθεί η εκτέλεση πολλών άλλων σχεδίων. Όλα τα εργαστήρια διέθεταν ραδιοφωνική εγκατάσταση και έτσι οι γυναίκες και τα κορίτσια μπορούσαν την ώρα της δουλειάς τους να ακούσουν τα νέα, καλή μουσική και το αγαπημένο τους συγκινητικό τραγούδι με τον τίτλο "Το Παιδί του Λαού". Όλα αυτά αποτελούν ένα αξιοσημείωτο εγχείρημα των ίδιων των εργαζομένων, το οποίο αποτελεί απόδειξη του τι είναι ικανοί να δημιουργήσουν από τη στιγμή που θα έχει συντριβεί ο Φασισμός και θα ανοίξει ο δρόμος για την πραγμάτωση των στόχων της επανάστασης.

* * * * *

· Κατά το τρίτο της ταξίδι στην Ισπανία, η Γκόλντμαν σ' ένα της άρθρο (9 - 12 - 1938), που γράφτηκε με αφορμή την επίσκεψή της σε μια άλλη κολλεκτίβα της βιομηχανικής υφαντουργίας, εκθέτει τις παρατηρήσεις της σχετικά μ' αυτή τη συγκεκριμένη κολλεκτίβα.

Η σύντομη παραμονή μου στην Ισπανία δε μου επέτρεψε να επισκεφθώ παρά μόνον ένα μικρό αριθμό από τις κολλεκτίβες· εκείνες, όμως, στις οποίες κατάφερα να φτάσω μου έδειξαν ότι, ενώ ένας μεγάλος αριθμός από κολλεκτίβες είχε καταστραφεί, πάρα πολλές άλλες δούλευαν σε εντατικούς ρυθμούς, αποδεικνύοντας μ' αυτόν τον τρόπο ότι η ιδέα της κολλεκτιβοποίησης παρέμενε αλώβητη ανάμεσα στον Ισπανικό λαό. Στη διάρκεια των επίσκεψεών μου έπεσα πάνω σε μια μοναδική στην οργάνωσή της κολλεκτίβα υφαντουργίας και ραπτικής. Την πρωτοξεκίνησαν τρία μόνο μέλη της CNT. Και σήμερα μπορεί να περηφανεύεται ότι έχει χιλιάδες μέλη. Τα εργοστάσια αυτής της κολλεκτίβας στεγάζονται σ' ένα μεγάλο σύγχρονο κτίριο, το οποίο διαθέτει ευάερους

χώρους εργασίας και γραφείων. Δεν έχει απαλλοτριωθεί ούτε το κτίριο, αλλά ούτε και το παραμικρό κομμάτι υφάσματος· οι σύντροφοι ενοικίασαν το κτίριο και πληρώνουν γι' αυτό 50.000 πεσέτες ετησίως. Επίσης, αγόρασαν τα αποθέματα του υφάσματος, πληρώνοντας τοις μετρητοίς. Η πλειοψηφία των εργαζομένων αυτής της κολλεκτίβας είναι γυναίκες και κορίτσια. Εξ αιτίας της έλλειψης ηλεκτρικής ενέργειας, κατά τη διάρκεια της ημέρας, η εργασία πρέπει να εκτελείται τη νύχτα, από τις 10 το βράδυ έως τις 6 το πρωί. Το πλεονέκτημα αυτού του ωραρίου είναι ότι το τραμ κινείται πιο συχνά στους δρόμους αυτές τις ώρες και έτσι οι εργαζόμενοι έχουν τη δυνατότητα να μετακινούνται μ' αυτά από και προς την εργασία τους.

Ανακάλυψα ότι επικεφαλής της κολλεκτίβας ήταν ένας Ισπανός σύντροφος που είχε ζήσει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Προφανώς, δε χρειάστηκε να με συστήσουν σ' αυτόν. Απεναντίας, γνώριζε τα πάντα για τις δραστηριότητές μου στην Αμερική, σχεδόν καλύτερα από τον καλό μου σύντροφο Αουγκουστίν Σούχου, ο οποίος, σ' αυτή μου την

επίσκεψη, ενεργούσε ως διερμνέας μου. Αμέσως, έσπευσε να με συστήσει στους εργαζόμενους όλων των τμημάτων. Ήταν σίγουρος ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια θα ένοιωθαν υπερήφανες που γνώριζαν “την πρωτοπόρα αγωνίστρια που είχε κάνει τόσα πολλά για μας”. Ένοιωσα υποχρεωμένη να τους πω ότι δυστυχώς δεν ήμουν μέχρι τότε σε θέση να κάνω κάτι για τους Ισπανούς συντρόφους, αλλά ότι ήθελα τρομερά να τους βοηθήσω μ’ όλες μου τις δυνάμεις τώρα, και αυτός ήταν ο λόγος που μ’ έκανε να επιστρέφω ξανά και ξανά στην Ισπανία. Ο σύντροφος διευθυντής με παρουσίαζε σε κάθε τμήμα ως την “συντρόφισσα Έμμα Γκόλντμαν”, βγάζοντας κάθε φορά και ένα καινούργιο λόγο, πράγμα που μ’ έφερνε σε πολύ δύσκολη θέση· αυτός, όμως, συνέχιζε απότοπος. Επί πλέον, οι γυναίκες και τα κορίτσια απολάμβαναν ιδιαίτερα τα διαλείμματα και τους λόγους και έτσι υποχρεώθηκα να τον αφήσω να συνεχίσει.

Οι Ισπανοί σύντροφοι, όπως και σε οποιαδήποτε άλλη εκδήλωσή τους, έτσι και όταν τους δίνεται η ευκαιρία να εκθέσουν τα κατορθώματά τους είναι τόσο πληθωρικοί που

δεν υπάρχει περίπτωση να σ' αφήσουν να χάσεις έστω και ένα μέρος απ' όλα όσα θέλουν να σου εκθέσουν· κι έτσι, ανεβοκατεβαίνοντας τις πολυάριθμες σκάλες, επισκεφθήκαμε, με τη σειρά, όλα τα τμήματα για να δούμε τα πραγματικά θαυμάσια επιτεύγματα αυτής της κολλεκτίβας. Είναι περικό να αναφέρω ότι όλοι οι άνδρες και οι γυναίκες, που απασχολούνται σ' αυτή την κολλεκτίβα, είναι μέλη της CNT και ότι ο καθένας απ' αυτούς έχει συνείδηση της επιτακτικής κοινωνικής αναγκαιότητας να συντριβεί ο Φασισμός. Προς το παρόν, η κολλεκτίβα παράγει αποκλειστικά για τις ανάγκες του μετώπου. Οι μισθοί κυμαίνονται ανάμεσα στις 75 και τις 200 πεσέτες την εβδομάδα. Οποιοδήποτε πλεόνασμα, προερχόμενο από την εργασία, χρησιμοποιείται για τη βελτίωση και την τελειοποίηση του κτιρίου και του μηχανολογικού εξοπλισμού του, για συνεισφορά στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των ασθενών εργαζομένων και ένα πολύ σημαντικό τμήμα του δίνεται για την ενίσχυση των εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προσπαθειών....

* * * * *

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΕΣ

· Σ' αυτό το άρθρο, δημοσιευμένο στις 5 - 3 - 1937, η Γκόλντμαν αναφέρεται με ενθουσιασμό στην κολλεκτιβοποιημένη αγροτική κοινότητα Αλμπαλάτε ντε Θίνκα.

Η ποιοτική ανωτερότητα του Ισπανικού Αναρχικού κινήματος σε σχέση με τα κινήματα άλλων χωρών συνίσταται στο δημιουργικό προπαρασκευαστικό έργο που είχαν επιτελέσει οι σύντροφοί μας από τότε σχεδόν που πρωτοδημιουργήθηκε η CNT. Κάμποσα χρόνια πριν, έστειλαν ένα ερωτηματολόγιο σε όλα τα συνδικάτα-μέλη της CNT, ρωτώντας τους εργάτες κατά πόσον ένοιωθαν έτοιμοι να αναλάβουν οι ίδιοι τη διεύθυνση των βιομηχανιών από την πρώτη μέρα της κοινωνικής επανάστασης, σε ποιά βαθμό γνώριζαν τα μέσα και το κόστος συντήρησης της βιομηχανικής παραγωγής και αν ένοιωθαν οι ίδιοι ικανοί να αναλάβουν την

ευθύνη της παραγωγής και της διανομής των αγαθών. Η Επιτροπή της CNT ξεπελάγη όταν είδε πόσο καλά κατείχαν την πολύπλοκη λειτουργία του βιομηχανικού συστήματος ακόμη και οι πιο απλοί εργάτες και αγρότες. Με άλλα λόγια, οι Ισπανοί εργάτες είχαν στο ενεργητικό τους πολλά χρόνια πείρας και προετοιμασίας για τη μεγάλη στιγμή της κοινωνικής επανάστασης.

Παράλληλα με την προετοιμασία τους στον οικονομικό τομέα, οι Ισπανοί εργάτες είχαν προετοιμασθεί ιδεολογικά και είχαν κατανοήσει ότι αυτό που εγγυάται τη μακροβιότητα και τη διαφύλαξη της επανάστασης είναι η ικανότητα να παράγονται αγαθά για τις ανάγκες ολόκληρης της κοινωνίας και όχι η δημιουργία ενός φοβερού κρατικού μηχανισμού.

Στις 19 του Ιούλη του 1936, οι Ισπανοί εργάτες απέδειξαν ότι ήταν προετοιμασμένοι για τη μεγάλη στιγμή. Και έκτοτε έχουν αποδείξει, επίσης, με τον πιο αριστοτεχνικό τρόπο, την προεπαναστατική μαθητεία τους στον τομέα της οικονομικής ζωής της χώρας. Ενώ ακόμη πολεμούσαν σχεδόν με γυ-

μνα χερια, προχώρησαν ταυτοχρονα στην απαλλοτριωση των εργοστασιών και των καταστημάτων, ολόκληρου του συγκοινωνιακού συστήματος καθώς και της γης και καταπαιάστηκαν με τη δημιουργία ενός νέου μοντέλου ζωής, ξεπερνώντας την κατάσταση παρακμής που άφησαν πίσω τους τα αφεντικά της παλιάς οικονομικής οργάνωσης.

Ερχόμενη στην Ισπανία, ούτε που φανταζόμουν ότι οι Ισπανοί σύντροφοί μας είχαν προχωρήσει το δημιουργικό τους έργο σε τέτοιο βαθμό. Επισκέφθηκα πολλές μεγάλες βιομηχανίες κι έμεινα κατάπληκτη από την ικανότητα των υποτιθέμενων απάιδευτων εργατών να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του έργου τους με τόσο έξυπνο και επιδέξιο τρόπο. Και εντυπωσιάσθηκα ακόμη περισσότερο από τη διάθεση και την ικανότητα των αγροτών στα χωριά που επισκέφθηκα να κολλεκτιβοποιούν τη γη και να πραγματώνουν αυτό που ονόμασαν “Ελευθεριακό Κομμουνισμό”.

Το χωριό Αλμπαλάτε ντε Θίνκα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Βρίσκεται στην Επαρχία της Χουέσκα, όπου υπάρχει

ένα από τα περισσότερο πολιορκημένα από τους φασίστες μέτωπα. Ο πληθυσμός του είναι 5.000 άτομα, η πλειοψηφία των οποίων είναι μέλη της CNT – FAI. Πρωτοπόροι στην απαλλοτρίωση της γης και στην οργάνωση της συλλογικής εργασίας είναι ένας 70χρονος σύντροφος και ο 25χρονος έγγονός του. Οι αγρότες του χωριού είναι εμποτισμένοι, εδώ και τρεις γενιές, με τις ιδέες και τα ιδανικά του Αναρχικού Κομμουνισμού. Δεν ήταν, λοιπόν, υπερβολικά δύσκολο γι' αυτούς να πραγματώσουν το πολυπόθητο όνειρό τους για συλλογική εργασία της γης προς όφελος όλων.

Η μεγάλη κτηματική περιουσία ανήκε σ' ένα από τα παράσιτα της αριστοκρατίας, απ' αυτά που υπήρχαν πολλά στην Ισπανία. Ο εν λόγω κύριος ζούσε στο εξωτερικό, σπαταλώντας τα τεράστια εισοδήματά του που προέρχονταν από τον ιδρώτα και το μόχθο των λιμοκτονούντων αγροτών. Το 1929, παραχώρησε μεγαλόψυχα την τεράστια περιουσία του στους αγρότες, με αντάλλαγμα ένα εξωφρενικό ενοίκιο. Οι αγρότες έδωσαν βάση στα λεγόμενά του, αλλά σύντομα κατάλαβαν πως,

παρότι δούλευαν τη γη νυχθημερόν, δεν τους απέδιδε αρκετά ώστε να ικανοποιούν τις απαιτήσεις του ιδιοκτήτη του κτήματος. Άντεξαν για ένα χρόνο κι έπειτα αρνήθηκαν να πληρώνουν νοίκι ή φόρους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να καταδιώκονται συνεχώς από τους μπράβους του Πρίμο ντε Ριβέρα, του τότε δικτάτορα της Ισπανίας. Με την έλευση της Δημοκρατίας, το 1931, τους άφησαν ήσυχους, αλλά χωρίς κανένα δικαίωμα στη χρήση της γης ή χωρίς καμία υλική υποστήριξη στην καλλιέργεια της γης, κάθε φορά που τους παραχωρούσαν αυτό το δικαίωμα. Μετά ήρθε η Επανάσταση, στις 19 του Ιουλίου, που απλώθηκε σαν τη φωτιά σ' όλη την Ισπανία και ήταν περισσότερο αποτελεσματική στην Καταλωνία.

Ανάμεσα στους πρώτους που συνέλαβαν τη δημιουργική διάσταση της Επανάστασης ήταν οι αγρότες του Αλμπαλάτε ντε Θίνκα. Στρώθηκαν στη δουλειά με κέφι και επιμονή, γεγονός που ξάφνιασε τον έξω κόσμο που δεν περίμενε κάτι τέτοιο απ' αυτούς τους "άξεστους και υπανάπτυκτους χωρικούς".

Όταν έφθασα, στις αρχές του Οκτώβρη,

σχεδόν τρεις μήνες αφότου οι ηρωϊκοί εργάτες της Καταλωνίας είχαν βγάλει από τη μέση τις συμμορίες του Φράνκο, αυτοί οι “άξεστοι και υπανάπτυκτοι” χωρικοί είχαν ήδη επιτύχει να κολλεκτιβοποιήσουν ένα μέρος της γης και δούλευαν μέσα σ’ ένα γνήσιο πνεύμα Ελευθεριακού Κομμουνισμού. Πράγματι, οι αγρότες επέδειξαν μεγαλύτερη ευφυΐα και καλύτερη γνώση της ψυχολογίας από εκείνους που επέβαλαν δικτατορία στους Ρώσους εργάτες και αγρότες. Είχαν αντιληφθεί ότι ήταν εγκληματικό το σφάλμα των μπολσεβίκων να εξαναγκάσουν τους αδελφούς τους να σχηματίσουν κολλεκτίβες υπό την απειλή των οπλισμένων μέχρι τα δόντια Τσεκιστών¹⁴. Με τη χαρακτηριστική τους σοφία, οι σύντροφοί μας από το Αλμπαλάτε ντε Θίνκα συλλογίζονταν ότι ήταν δικό τους καθήκον να αποδείξουν την ποιοτική ανωτερότητα της συλλογικής εργασίας. Μου είπαν, χαρακτηριστικά: “μόλις εμείς μπορέσουμε να αποδείξουμε στους αδελφούς μας ότι η συλλογική εργασία εξοικονομεί χρόνο και ενέργεια και φέρνει μεγαλύτερα οφέλη σε κάθε μέλος της κολλεκτίβας, οι

αγρότες που τώρα δε συμμετέχουν στην κολλεκτίβα θα ενωθούν μαζί μας”.

Είχα την ευκαιρία να επιβεβαιώσω την αλήθεια αυτών των λόγων, όταν μίλησα με μερικούς από τους αγρότες που δε συμμετείχαν στην κολλεκτίβα. Ευτυχώς, δε γνώριζαν ποιά είμαι και έτσι δεν ήταν υποχρεωμένοι να ωραιοποιήσουν τα λόγια τους για να μ’ ευχαριστήσουν. Με το δικό τους απλό τρόπο, εξέφρασαν ακριβώς την ίδια σκέψη μ’ αυτήν που μου είχε αναπτύξει λεπτομερώς η Επιτροπή των Κολλεκτίβων του Αλμπαλάτε. Θα “περίμεναν να δουν” πόσο καλά θα απέδιδε ο κολλεκτιβισμός και τότε θα αποφάσιζαν αν θα συμμετείχαν κι εκείνοι. Οι σύντροφοι έχουν συστήσει τρία σώματα που λειτουργούν στο Αλμπαλάτε ντε Θίνκα: το Συμβούλιο Εργασίας, το Συμβούλιο Τροφοδοσίας και το Συμβούλιο Άμυνας. Αυτά τα σώματα λειτουργούν, φυσικά, με ομοσπονδιακό τρόπο. Η ομοσπονδιοποίηση αποτελεί τον πυρήνα της ιδεολογίας και της πρακτικής της CNT – FAI.

Θα ήταν λάθος να έλεγα πως το Αλμπαλάτε ντε Θίνκα είναι μια αναρχική κοινότη-

τα, με την πλήρη έννοια του όρου. Η αρχή της εργασίας “από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του και στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του” δεν μπορεί ακόμη να εφαρμοσθεί πλήρως. Η γη παρέμεινε ακαλλιέργητη για πολύ καιρό και υπάρχουν πολύ λίγα σύγχρονα μηχανήματα για την καλλιέργειά της. Πράγματι, η πρώτη ενέργεια της κολλεκτίβας ήταν να αγοράσει μια αλωνιστική μηχανή και τα πιο βασικά αγροτικά εργαλεία. Αλλά, όλα αυτά είναι ακόμη πολύ πρωτόγονα και γι’ αυτό το λόγο η γη δεν αποδίδει αρκετά για να ικανοποιήσει όλες τις ανάγκες του κάθε μέλους της κολλεκτίβας. Παρ’ όλα αυτά, το Αλμπαλάτε πέτυχε να προσεγγίσει τις αρχές του αναρχικού κομμουνισμού, σε βαθμό που δύσκολα θα περίμενε κανείς μέσα σε συνθήκες θανάσιμου κινδύνου, που προερχόταν από έναν αιμοδιψή εχθρό, και μέσα σε μια ταραγμένη ατμόσφαιρα υπεράσπισης της Επανάστασης. Τα αγαθά κατανέμονται ανάλογα με τον αριθμό των μελών της κάθε οικογένειας. Οποιοδήποτε πλεόνασμα δημιουργείται συνεισφέρεται στον αντιφασιστικό πόλεμο και

στον επαναστατικό αγώνα. Η επίτευξη ενός τέτοιου έργου αποτελεί πράγματι, υπό τις παρούσες συνθήκες, ένα αξιοσημείωτο κατόρθωμα.

Αυτό που με άγγιξε βαθύτατα ήταν η κοινωνική συνείδηση και το φλογερό πνεύμα της νέας γενιάς στην κολλεκτίβα· ούτε μία σκέψη αποκλειστικά για τον εαυτό τους· όλες τους οι ελπίδες και οι βλέψεις ήταν επικεντρωμένες στο μεγάλο έργο της ανοικοδόμησης που είχαν μπροστά τους, στα σχολεία που ήθελαν να κτίσουν, στα νοσοκομεία, στις βιβλιοθήκες και στα μουσεία που σχεδίαζαν. Όλοι οι νέοι, χωρίς εξαίρεση, ήταν πολύ καλύτερα διαβασμένοι και πολύ περισσότερο μυημένοι στην κοινωνική ιδεολογία από την πλειονότητα των νέων ανθρώπων στις μεγαλουπόλεις του εξωτερικού.

Όποιο και να είναι το αποτέλεσμα του ευγενούς αγώνα των Ισπανών εργατών και αγροτών και της εμπροσθοφυλακής τους, της CNT - FAI (θα νικήσουν· πρέπει να νικήσουν), το δημιουργικό εγχείρημα που ξεκίνησε στις 19 του Ιούλη θα ξεχωρίζει

σαν το πιο εξαιρετικό παράδειγμα για το πώς θα έπρεπε να γίνεται μια Επανάσταση¹⁵.

* * * * *

· Σ' ένα της άρθρο, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "Ισπανική Επανάσταση"¹⁶ (21 - 3 - 1938 και 1 - 5 - 1938), η Γκόλντμαν περιγράφει τις εντυπώσεις της από την οργάνωση των αγροτικών κολλεκτίβων στην περιοχή ανάμεσα στη Μαδρίτη και τη Βαλένθια.

Επόμενη φροντίδα μας (στη Μαδρίτη) ήταν να επισκεφθούμε την Κεντρική Ομοσπονδία των Αγροτών. Στεγάζεται στο ιδιαίτερο ανάκτορο ενός κόμπι, το οποίο τώρα εξυπηρετεί ένα σκοπό πολύ πιο σημαντικό απ' αυτόν που υπηρετούσε τότε που ανήκε στην κυριότητά του. Συλλέξαμε έναν εντυπωσιακό αριθμό στοιχείων, τα οποία ο σύντροφος Αουγκουστίν Σούχου προσθέτει στο ήδη τεράστιο υλικό του πάνω στην κολλεκτιβοποίηση για να αποτελέσουν ένα βιβλίο. Εγώ μπορώ να

δώσω μόνο μια σύντομη περίληψη των πληροφοριών που μας έδωσε ο Γραμματέας της Ομοσπονδίας.

Μάθαμε ότι 700 συνδικάτα και 300 κολλεκτίβες είναι μέλη αυτής της Ομοσπονδίας. Το σύνολο των μελών της είναι 100.000. Αν λάβουμε υπ' όψιν μας ότι η Ομοσπονδία άρχισε να λειτουργεί μόλις πριν λίγο καιρό, ο αριθμός των μελών ήταν πραγματι εκπληκτικός. Έτσι, η Ομοσπονδία έχει τμήματα στατιστικής, προώθησης και ανταλλαγής προϊόντων καθώς και τομείς που διαχειρίζονται το λάδι, το κρασί και όλα τα άλλα είδη τροφίμων. Μας οδήγησαν στο επιστημονικό εργαστήριο, το οποίο, αν και δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί, ήταν φανερό πως είχε όλες τις προϋποθέσεις να εξελιχθεί σ' ένα σημαντικό και μοναδικό στο είδος του ινστιτούτο. Η μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται στα πειράματα και στις αναλύσεις στον τομέα της χημείας και της γεωργίας, με απώτερο σκοπό την αύξηση της παραγωγής και τη βελτίωση της ποιότητας του συνόλου των παραγόμενων προϊόντων. Γι' αυτόν το σκοπό, επίσης, οργανώθηκε ένα

πειραματικό σχολείο για μηχανικούς της αγροτικής παραγωγής. Ο τζίρος της Ομοσπονδίας από τις 15 του Ιούλη μέχρι τις 15 του Αυγούστου του 1937 ανέρχεται σε 11 εκατομμύρια πεσέτες. Μας διαβεβαίωσαν ότι αυτό το ποσό δεν αντιπροσωπεύει τη συνολική οικονομική δύναμη της Ομοσπονδίας, επειδή οι τοπικές και περιφερειακές ομοσπονδίες ανταλλάσσουν απευθείας τα προϊόντα τους, χωρίς τη μεσολάβηση της Ομοσπονδίας και παραδίδουν σ' αυτήν μόνον το πλεόνασμα των προϊόντων τους.

Η Ομοσπονδία περιλαμβάνει πρώην εργάτες γης και μικροϊδιοκτήτες. Τα συνδικάτα είναι ανοικτά και ιδιαίτερα φιλικά προς τους μικροϊδιοκτήτες, επειδή πιστεύουν ότι τελικά θα αντιληφθούν τη σαφή ανωτερότητα του κολλεκτιβισμού στην καλλιέργεια της γης, σε σχέση με την επίπονη ατομική εργασία. Θα μπορούσαν να έχουν συγκεντρωθεί πολύ περισσότερα στοιχεία από τον ενδιαφέροντα απολογισμό του Γραμματέα της Ομοσπονδίας, αρκεί να είχαμε περισσότερο χρόνο στη διάθεσή μας και να κάναμε μια ολοκληρωμένη μελέτη των επιμέρους κλά-

δων που αντιπροσωπεύονται από την Κεντρική Ομοσπονδία των Αγροτών.

.....
.....
Στις 24 του Σεπτέμβρη του 1937, ξεκινήσαμε το ταξίδι της επιστροφής στη Βαλένθια, κάνοντας στο δρόμο μας επισκέψεις σε αρκετές κολλεκτίβες. Η μεγαλύτερη και η πιο σημαντική βρίσκεται στην Αθουκέμα, περίπου 40 χιλιόμετρα από τη Μαδρίτη πηγαίνοντας προς την Γκουανταλαχάρα. Έχει πληθυσμό μόνο 1.500 κατοίκων.

Η κολλεκτίβα βρίσκεται στο κτήμα του Κόμη Ρομανόνες. Ο εν λόγω Ισπανός ευγενής έδινε πολύ λίγη σημασία στην καλλιέργεια αυτού του εύφορου και ωραίου κήματος, που είχε έκταση 2.880 στρεμμάτων περίπου και ήταν παντού γνωστό με το όνομα Μιραλκάμπο. Η κύρια απασχόληση του Κόμη Ρομανόνες ήταν η εκτροφή αλόγων ιπποδρόμου για την προσωπική του ψυχαγωγία. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση της 19^{ης} Ιουλίου, ο ιππότης τόβαλε στα πόδια και οι αγρότες πήραν στην κατοχή τους το κτήμα, που είναι τώρα κολλεκτιβοποιημένο και απα-

σχολεί 200 ανθρώπους.

Ο ποταμός Ενάρες, που διασχίζει το κτήμα, πλημμύριζε από καιρού εις καιρόν, κατακλύζοντας βαθμιαία το μεγαλύτερο τμήμα του. Παρ' όλα αυτά, ο Κόμης ποτέ δεν πήρε μέτρα για να αποτρέψει τον κίνδυνο. Τα αναγκαία μέτρα πάρθηκαν από τους ίδιους τους εργάτες, όταν προχώρησαν στην κολλεκτιβοποίηση του κτήματος. Δύο μηχανικοί, σταλμένοι από το Τεχνικό Συνδικάτο της Μαδρίτης, ανέλαβαν να διευθύνουν το έργο της τιθάσευσης του ποταμού. Ακολουθώντας τη μέθοδο της επιχωμάτωσης, γέμισαν το πλημμυρισμένο κομμάτι του κτήματος με μικρές πέτρες που τις κάλυψαν με δικτυωτό πλέγμα. Αυτές οι πέτρες έπρεπε να μεταφερθούν στην κοίτη του ποταμού με ένα καροτσάκι οικοδομής, πράγμα που σήμαινε συνεχείς δυσκολίες και σκληρή δουλειά· αλλά όλα τα μέλη της κολλεκτίβας βοήθησαν στο έργο με προθυμία και αφοσίωση. Αυτό το αξιόλογο έργο απεδείκνυε περίτρανα τη δημιουργική ικανότητα των εργατών και δημιουργούσε ελπίδες για μια λαμπρή αναγέννηση της Ισπανίας, όταν ο

Φασισμός θα είχε πια εκδιωχθεί από τη χώρα.

Ο παλιός επιστάτης του Μιραλκάμπο παρέμεινε με τους συντρόφους στην κολλεκτίβα. Περιποιούνταν τη μεγάλη ποικιλία λουλουδιών και καμάρωνε για το έργο του όσο και τότε –ίσως και περισσότερο– που δούλευε για τον προηγούμενο ιδιοκτήτη. Μας διαβεβαίωσε ότι η εργασία του ήταν πολύ πιο ευχάριστη τώρα, επειδή δεν είχε κάποιο αφεντικό να του δίνει εντολές. Επίσης, μας διαβεβαίωσε ότι το βιοτικό επίπεδο των μελών της κολλεκτίβας, όπως επίσης και εκείνο των κατοίκων της κωμόπολης Αθουκέμα, είχε βελτιωθεί κατά πολύ.

Σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά κριτήρια, 350 πεσέτες το μήνα δεν είναι πολύ υψηλό εισόδημα· ωστόσο, είναι ασύγκριτα υψηλότερο απ' αυτό που ίσχυε πριν τις 19 του Ιούλη, όταν οι αγρότες πληρώνονταν με 3 και 4 πεσέτες την ημέρα όσο διαρκούσε η περίοδος εργασίας και αφήνονταν να λιμοκτονούν τον υπόλοιπο χρόνο. Εκτός από το ποσό που πληρώνονται, το 50% τουλάχιστον των μελών της κολλεκτίβας τρώνε όλα μαζί στο κολλεκτιβοποιημένο μαγειρείο,

πληρώνοντας το καθένα 60 πεσέτες το μήνα. Στα παιδιά η τροφή παρέχεται δωρεάν. . . . Ποτέ πριν δεν είχα την ευκαιρία να έρθω τόσο κοντά στους δουλευτές της γης και να χαρώ την ατόφια και αδιάφθορη συντροφικότητά τους, τρώγοντας μαζί τους στο ίδιο τραπέζι. Ήταν σωστή γιορτή για μένα.

Εδώ, επίσης, βρήκα αρκετούς ανθρώπους που μιλούσαν Γαλλικά. Ένας απ' αυτούς ήταν ο πατέρας του Γραμματέα της κολλεκτίβας, ένας παλιός αναρχικός που είχε ζήσει κάμποσα χρόνια στη Γαλλία. Αυτοδιορίσθηκε ξεναγός και σύνοδός μου και μου εξηγούσε τα πάντα με κάθε λεπτομέρεια και με μεγάλη περηφάνεια. Απ' αυτόν έμαθα ότι τα μέλη της κολλεκτίβας εργάζονται 8 ώρες την ημέρα και ότι η γονιμότητα του εδάφους αυξήθηκε: πριν τις 19 του Ιούλη η σοδειά απέφερε 400.000 πεσέτες και τώρα ξεπέρασε τις 1.000.000.

Η συνολική αγροτική παραγωγή για το 1937 αποτελούνταν από: 300 φορτία πεπόνια, 250 τόνους πατάτες, 128 τόνους κριθάρι, 175 τόνους σιτάρι. Μέρος αυτής της παραγωγής στάλθηκε στην Κεντρική Ομοσπον-

δία των Αγροτών στη Μαδρίτη· ένα άλλο μέρος στάλθηκε στο μέτωπο και το περίσσευμα χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες της κολλεκτίβας. Από τη σοδειά του 1936 προσφέρθηκαν δωρεάν προϊόντα αξίας 125.000 πεσετών για να καλυφθούν οι ανάγκες της Μαδρίτης. Ο σύντροφος αναφέρθηκε, επίσης, στην αύξηση του αριθμού των ζώων του αγροκτήματος καθώς και στη βελτίωση της ποιότητάς τους. Μεταξύ άλλων ανέφερε ότι ένα από τα μέλη της κολλεκτίβας, ένας αγρότης από το Γκάνιθ, που στο παρελθόν καλλιεργούσε το δικό του μικρό κομμάτι γης, πρόσφερε στην κολλεκτίβα 8 αγελάδες που παρήγαγαν γάλα αρίστης ποιότητας. Η κολλεκτίβα έχει, επίσης, κτίσει το δικό της φούρνο και έχει κατασκευάσει ξύλινες κλούβες για τα κουνέλια και τις κόττες.

Υπάρχουν δύο συνδικάτα στην κωμόπολη της Αθουκέμα. Το ένα ανήκει στην UGT*.

---

* Πρόκειται για τη Γενική Ένωση Εργατών (UNION GENERAL DE TRABAJADORES), τη συνδικαλιστική οργάνωση που καθοδηγούνταν από τους Σοσιαλιστές. (Σημείωση της ελληνικής έκδοσης).

Το άλλο ανήκει στους συντρόφους της CNT. Αλλά, καθώς οι εργάτες του πρώτου δεν προχώρησαν στην κολλεκτιβοποίηση της γης τους, αρκετοί απ' αυτούς εργάζονται στην κολλεκτίβα της CNT. Η κολλεκτίβα οργάνωσε, φυσικά, κι ένα σχολείο, όχι μόνο για τα παιδιά των μελών της κολλεκτίβας, αλλά και για τα ίδια τα μέλη, καθώς πολλά απ' αυτά είχαν μείνει βυθισμένα στον αναλφάβητισμό και την άγνοια μέχρι τις 19 του Ιούλη.

.....

Το απόγευμα φθάσαμε στην Τέλμες, μια κωμόπολη με 1780 κατοίκους, που βρίσκεται στο δρόμο που συνδέει τη Μαδρίτη με τη Βαλένθια. Στην τοπική Γραμματεία της CNT μας δόθηκαν οι πληροφορίες που ζητούσαμε. Μάθαμε ότι σ' αυτή την πόλη, μέχρι τις 1 του Ιούλη, δεν υπήρχε κανενός είδους οργάνωση συνδικαλιστικού ή πολιτικού χαρακτήρα. Σήμερα η UGT και η CNT έχουν τα δικά τους τοπικά συνδικάτα, αλλά μόνον τα

μέλη της CNT έχουν οργανώσει μια κολλεκτίβα που απαρτίζεται κυρίως από πρώην μικροϊδιοκτήτες και αριθμεί συνολικά 435 μέλη.

Ένα εργοστάσιο που κονσερβοποιεί ντομάτες είχε μεταβιβασθεί στην κολλεκτίβα από τον ίδιο τον ιδιοκτήτη του, εθελοντικά. Στη συμφωνία του με την κολλεκτίβα δεσμεύτηκε να μην απαιτήσει την επιστροφή των μηχανημάτων του, σε περίπτωση που αποφάσιζε να αποχωρήσει από την κολλεκτίβα και, παρουσία του, καταστράφηκαν οι τίτλοι της ιδιοκτησίας του. Στην πραγματικότητα, τα κίνητρά του δεν ήταν τελείως ανιδιοτελή: ο δύστυχος ήταν χρεωμένος ως το λαιμό με το ποσό των 15.000 πεσετών, το οποίο δεν ήλπιζε να αποπληρώσει ούτε μετά από πολλά χρόνια. Μπαίνοντας στην κολλεκτίβα, απαλλάχθηκε απ' αυτή του την ευθύνη. Το χρέος πληρώθηκε για λογαριασμό του. Εν μέρει από προσωπικό συμφέρον και εν μέρει από ευγνωμοσύνη δουλεύει τώρα με το ίδιο πάθος που δούλευε κι όταν το εργοστάσιο ήταν στην κατοχή του.

Οι ιδιοκτήτες ενός εργοστασίου παραγω-

γής ελαιολάδου και σαπουνιού ακολούθησαν το καλό παράδειγμα του συναδέλφου τους από το εργοστάσιο ντομάτας. Έτσι, τα δύο τρίτα των μελών της κολλεκτίβας είναι πρώην μικροϊδιοκτήτες. Οι υπόλοιποι είναι εργάτες γης. Τώρα, όλοι αυτοί κατέχουν από κοινού τα κτήματα, τα εργαλεία, τα μηχανήματα και τα ζώα. Η κολλεκτίβα καλύπτει μια περιοχή 560 στρεμμάτων περίπου. Η γη παράγει σιτάρι, πατάτες, καλαμπόκι, φασόλια, κριθάρι, ντομάτες, γλυκιές πιπεριές και ελιές. Έχουν, επίσης, 15 αγελάδες, 60 κατσίκες και 100 μουλάρια. Η κολλεκτίβα έχει καθιερώσει οικογενειακά ημερομίσθια, ρυθμισμένα ως εξής: ένας παντρεμένος παίρνει 8 πεσέτες την ημέρα· ένας άγαμος 6 πεσέτες· επί πλέον, τα παντρεμένα ζευγάρια λαμβάνουν ένα πρόσθετο επίδομα σε μετρητά και 125 κιλά ελαιολάδου το χρόνο συν 40 κιλά για κάθε παιδί. Τα σπίτια έχουν περιέλθει στην κυριότητα του δήμου.

Τα συνδικάτα έχουν τη γραμματεία τους, η οποία αποτελείται από ένα Οικονομικό Συμβούλιο, που περιλαμβάνει τρεις τομείς – τον τομέα της γεωργίας, τον τομέα βιομη-

χανικής επεξεργασίας των αγροτικών προϊόντων και έναν τομέα στατιστικής και λογιστικής. Η δομή του συνδικάτου είναι η δομή μιας οργάνωσης που επιτελεί μια διπλή λειτουργία, αυτήν της παραγωγής και αυτήν της κατανάλωσης. Η κολλεκτίβα, που συνδέεται με το συνδικάτο, έχει ένα σχολείο, το οποίο παρακολουθούσαν 70 παιδιά· οι δύο δάσκαλοι, που είναι επίσης μέλη της κολλεκτίβας, εργάζονται μέσα στο ίδιο πλαίσιο αρχών που ισχύει και για όλα τα άλλα μέλη. Όλο το υλικό που είναι απαραίτητο για τη λειτουργία του σχολείου παρέχεται δωρεάν.

Είχα μια συγκινητική εμπειρία σ' αυτήν την κολλεκτίβα, η οποία καταδεικνύει την ποιότητα των ανθρώπων, που ανήκουν στις πιο σκληρά εργαζόμενες και άλλοτε υποδουλωμένες και εκμεταλλευόμενες τάξεις της Ισπανίας. Η κατοικία του πρώην ιδιοκτήτη του εργοστασίου ντομάτας, αν και είχε μόνο δύο δωμάτια, ήταν πεντακάθαρη και η επίπλωσή της περιελάμβανε και λίγα αρχοντικά κομμάτια. Αναρωτήθηκα αν όλοι οι κάτοικοι της κωμόπολης είχαν παρόμοιες "πολυτελείς" κατοικίες. Ένας σύντροφος με δια-

βεβαίωσε ότι σε καμιά περίπτωση δεν ίσχυε κάτι τέτοιο. Με οδήγησε σ' ένα μέρος όπου μια πενταμελής οικογένεια ζούσε σε δύο πέτρινα δωμάτια, σκαμμένα στο βράχο, χωρίς παράθυρα και χωρίς δυνατότητα εξαερισμού, αν εξαιρέσουμε το μοναδικό άνοιγμα του σπιτιού, που ήταν η πόρτα. Επρόκειτο, πραγματικά, για μια σπηλιά, όπου εν τούτοις επικρατούσε τέλεια τάξη και όπου κάποια φτωχικά πήλινα σκεύη έδιναν στο χώρο λίγο χρώμα, αντισταθμίζοντας κάπως το γεγονός ότι ο ήλιος δε δρασκελούσε ποτέ το κατώφλι του.

Καθώς τα χέρια μου ήταν πολύ λερωμένα και επρόκειτο να γευματίσουμε πριν αναχωρήσουμε για τη Βαλένθια, ρώτησα αν μπορούσα να τα πλύνω. Η γυναίκα, που δεν πρέπει να ήταν πάνω από 35 χρονών, αλλά έμοιαζε 50 από τις συχνές γέννες και την αδιάκοπη σκληρή εργασία, μου έφερε μια καθαρή λευκή πετσέτα και το τελευταίο απομεινάρι από ένα κομμάτι σαπούνι τουαλέτας που το φύλαγε, χωρίς αμφιβολία, με περίσσια προσοχή. Η χειρονομία της αυτή αποτελούσε μια εκδήλωση τιμής προς το πρόσω-

πό μου, προς μια ξένη συντρόφισσα, που, όπως της είχαν πει, θα έγραφε για τον αγώνα τους και την καινούργια τους ελπίδα. Κανένα δείγμα φιλίας ή φιλοξενίας, που θα μου προσφερόταν από ανθρώπους που έχουν οικονομική άνεση, δε θα με έκανε να νοιώσω τόσο βαθειά συγκίνηση και τιμή.

* * * * *

· Ένα χειρόγραφο της, με ημερομηνία 9 - 12 - 1938, εκφράζει τις εντυπώσεις της Γκόλντμαν από τον κοινωνικοποιημένο τομέα παραγωγής γάλακτος.

Ο καλός, παλιός και πιστός μου φίλος, ο Αουγκουστίν Σούχου, που ήταν μαζί μου σε πολλές περιοδείες στο εσωτερικό της Ισπανίας, με πήρε μαζί του σε μια επιτόπια επιθεώρηση της κοινωνικοποιημένης βιομηχανίας γάλακτος. Κατά την επίσκεψή μας σε μερικές από τις κολλεκτίβες, γνωρίζοντας πόσο αξιόπιστος και επιμελής είναι στην καταγραφή στοιχείων, άφησα με χαρά σ' εκείνον αυτό το έργο. Μέρος του υλικού

που χρησιμοποιείται εδώ, προέρχεται από τις πλούσιες σημειώσεις που είχε κρατήσει εκείνος. Ο έπαινος, λοιπόν, γι' αυτά τα στοιχεία ανήκει σ' εκείνον και όχι σ' εμένα.

Η κοινωνικοποιημένη βιομηχανία γάλακτος αναδιοργανώθηκε από τους εργάτες της CNT, μετά τις 19 του Ιούλη του 1936, και τέθηκε σε σύγχρονες βάσεις που πληρούσαν τις προϋποθέσεις για την εξασφάλιση της δημόσιας υγείας. Το τελευταίο είχε καταστεί απολύτως απαραίτητο, λόγω του ότι στο παρελθόν ο εφοδιασμός της Βαρκελώνης σε γάλα ήταν στα χέρια μικροεμπόρων, οι οποίοι ενδιαφέρονταν περισσότερο για τα κέρδη παρά για την ποιότητα του γάλακτος. Στην πραγματικότητα, το γάλα νοθευόταν με αρκετές προσμίξεις χημικών ουσιών. Οι δε αγελάδες φυλάσσονταν σε βρωμερούς, ανήλιαγους σταύλους, χωρίς εξαερισμό και χωρίς να τις βγάζουν για βοσκή, με συνέπεια ένα μεγάλο ποσοστό των βοοειδών να είναι φυματικό. Επί πλέον, οι εργάτες που απασχολούνταν στα γαλακτοκομεία και στις βιομηχανίες γάλακτος υφίσταντο μια εξωφρενική εκμετάλλευση. Η

αναδιοργάνωση άρχισε αποκλειστικά κάτω από την καθοδήγηση της CNT . . . . Το αποτέλεσμα ήταν να γίνει η “Κοινωνικοποιημένη Βιομηχανία Γάλακτος” ένας σπουδαίος κλάδος της βιομηχανίας τροφίμων. Ένα από τα πρώτα μέτρα που πάρθηκαν ήταν η δημιουργία εντελώς νέων και σύγχρονων μεθόδων για την αύξηση της ποσότητας του γάλακτος και για τη βελτίωση της ποιότητάς του. Δημιουργήθηκαν σταθμοί ψύξης του γάλακτος· μόνο στην Καταλωνία ανοίχθηκαν επτά. Οι αγρότες από τα γύρω χωριά φέρνουν το γάλα στους σταθμούς ψύξης. Εδώ, το γάλα φέρεται στην κατάλληλη για τη συντήρησή του θερμοκρασία των 5 έως 7 βαθμών πάνω από το μηδέν και στη συνέχεια τοποθετείται σε θερμομονωτικά δοχεία· έτσι, φθάνει στη Βαρκελώνη σε μια σταθερή θερμοκρασία.

Επισκεφτήκαμε αρκετούς σταθμούς ψύξης στη Λας Φρανκέσα, στην Κλοι κοντά στη Χερόνα, στη Σατοβίλε και στη Λα Περπέτουα ντε λα Μογκούδα, που έκτοτε μετονομάστηκε σε Γκράνχα Χερμινάλ. Ο πρώτος απ’ αυτούς τους σταθμούς στεγαζόταν

σε μια πρώην αποθήκη κρασιών. Ήταν πλήρως ανακαινισμένη και είχε εξοπλισθεί με μηχανήματα που μεταφέρθηκαν από τη Βαρκελώνη. Εργάζονταν εκεί 5 άνδρες και 5 γυναίκες, που οι μισθοί τους πληρώνονταν από τα συνδικάτα τους στη Βαρκελώνη. Κατά μέσο όρο, έπαιρναν 160 πεσέτες την εβδομάδα. Στο σταθμό αυτό θα μπορούσαν άνετα να ψυχθούν 30.000 λίτρα γάλακτος την ημέρα, όμως, στην πραγματικότητα, μόνο 1.000 λίτρα περνούν απ' αυτή τη διαδικασία καθημερινά. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη ζωοτροφών, που αναγκάζει, δυστυχώς, κάποιους αγρότες να σφάζουν αρκετές από τις αγελάδες τους.

Στην Κλοτ, δημιουργήθηκε ένα μεγάλο εργοστάσιο παραγωγής γαλακτομικών προϊόντων, που παράγει συμπυκνωμένο γάλα και βούτυρο. Ολόκληρη η παραγωγή παραλαμβάνεται σε τακτά διαστήματα από τις στρατιωτικές αρχές για τις ανάγκες του μετώπου. Στην Κλοτ, συναντήσαμε μια ενδιαφέρουσα περίπτωση, η οποία, όπως και τόσες άλλες που συναντά κανείς, δε θα μπορούσε να υπάρξει παρά μόνο στην Ισπανία. Αν και

ο σταθμός ψύξεως του γάλακτος έχει κολλεκτιβοποιηθεί, η χήρα του προηγούμενου ιδιοκτήτη πληρώνεται σε μηνιαίες καθορισμένες δόσεις το ποσό της αγοράς του κτιρίου· επί πλέον, της επιτρέπεται να διατηρεί τα διαμερίσματά της –που τα βρήκα πολύ πιο άνετα από τα σπίτια πολλών εργατών στις μεγάλες πόλεις– και, επίσης, της δίνεται καθημερινά μια καθορισμένη ποσότητα γάλακτος. Δεν παραξενεύτηκα, λοιπόν, όταν η ίδια με διαβεβαίωσε ότι ήταν πολύ ικανοποιημένη και ότι οι σύντροφοι ήταν πολύ ευγενικοί μαζί της.

Το κτήμα στη Σατοβίλε, περίπου 50 χιλιόμετρα από τη Βαρκελώνη, είχε εγκαταλειφθεί από τον ιδιοκτήτη του, κατά τις μέρες του Ιούλη. Αυτός αποτραβήχθηκε στην ασφάλεια της Βαρκελώνης, όπου και πέθανε το 1937. Αν και ήταν γνωστός για την κλίση του προς το φασισμό, δεν είχε καθόλου παρενοχληθεί. Χωρίς αμφιβολία, τελείωσε τη ζωή του, ελπίζοντας μέχρι την τελευταία του πνοή ότι ο Φράνκο θα ερχόταν σύντομα να τον απαλλάξει από τους “κόκκινους”, οι οποίοι είχαν μετατρέψει το παραμελημένο

κτῆμα του σ' ένα καλοοργανωμένο και αποδοτικό αγρόκτημα.

Ενενήντα-τέσσερις αγελάδες, πολλά γουρύνια, πρόβατα, κότες και κουνέλια περιλαμβάνονται στα ζώα του αγροκτήματος Γκράνχα Χερμινάλ. Τριάντα δύο εκτάρια γης καλλιεργούνται πλήρως. Εξήντα αγρότες κι άλλοι τόσοι εργάτες γάλακτος απασχολούνται σ' αυτό το χώρο και οι πληρωμές τους κυμαίνονται από 160 έως 200 πεσέτες την εβδομάδα. Ήδη, η κοινωνικοποιημένη αυτή επιχείρηση, στην προσπάθεια της να εκσυγχρονίσει το κτήμα και να επιτύχει μεγαλύτερη απόδοση από το παρελθόν, έχει δαπανήσει 90.000 πεσέτες για την κατασκευή νέων σταύλων για τις αγελάδες και για άλλες βελτιώσεις στους διάφορους χώρους.

Επιστρέψαμε στη Βαρκελώνη για να επισκεφτούμε το συνδικάτο της μεγαλύτερης επιχείρησης γαλακτομικών προϊόντων. Στεγάζεται στο παλιό εργοστάσιο "Frigor Factory", που παρασκεύαζε υποπροϊόντα του γάλακτος. Όλος ο σύγχρονος εξοπλισμός για την παστερίωση του γάλακτος, κάδοι για το βούτυρο, μηχανήματα για την παρα-

γωγή τυριού και γιαουρτιού, μηχανές αποβουτύρωσης και μια καινούργια μηχανή για την παραγωγή παγωτού έχουν εγκατασταθεί εδώ. Επί πλέον, κατασκευάστηκαν μερικές υποδειγματικές αποθήκες για τη λιανική πώληση του γάλακτος. Πριν τις 19 του Ιούλη, αυτό το εργοστάσιο είχε δυνατότητα παραγωγής 7.000 λίτρων παστεριωμένου γάλακτος την ημέρα. Τώρα, μπορούσε να παράγει 100.000 λίτρα. Επίσης, ο αριθμός των εργατών μειώθηκε από 350 σε 200. Τα συνδικάτα έχουν κάθε λόγο να είναι υπερήφανα για το μεγάλο τους επίτευγμα· όμως, είναι πολύ δυσαρεστημένα, επειδή δεν μπορούν να παράγουν τη διαρκώς αυξανόμενη ποσότητα γάλακτος που χρειάζεται ο πληθυσμός της Καταλωνίας. Παλαιότερα, η Βαρκελώνη κατανάλωνε 200.000 λίτρα γάλακτος την ημέρα. Σήμερα, απαιτούνται 300.000 λίτρα, λόγω της μεγάλης συρροής προσφύγων και της αύξησης του πληθυσμού. Στο παρελθόν, η Καταλωνία συνήθιζε να αγοράζει μεγάλες ποσότητες συμπυκνωμένου γάλακτος από τη Βόρεια Ισπανία, που είναι τώρα στα χέρια του Φράνκο. Επίσης, εισή-

γαγε μεγάλο αριθμό αγελάδων από την Ελβετία, την Ολλανδία και άλλες χώρες του Βορρά. Όλα αυτά διεκόπησαν αναγκαστικά με την έναρξη του πολέμου. Μια άλλη εξήγηση για τη σοβαρή έλλειψη γάλακτος πρέπει να αναζητηθεί στην καταστροφή που υπέστη η Καταλωνία το Μάη του 1937. Λόγω της συνωμοσίας κατά της CNT - FAI στη Βαρκελώνη, η οποία κατέληξε στη μεγάλη σύγκρουση, οι πρώην ιδιοκτήτες των βοοειδών υπέθεσαν, προφανώς, ότι επέστρεψαν οι παλιές καλές μέρες· επέδραμαν, λοιπόν, στις κολλεκτίβες και πήραν τις αγελάδες στους ιδιωτικούς τους σταύλους. Όταν, αργότερα, αντελήφθησαν ότι τα συνδικάτα διατηρούσαν ακόμη τον έλεγχο της κατάστασης, προτίμησαν να σφάξουν τις αγελάδες τους παρά να τις δώσουν πίσω στις κολλεκτίβες. Όμως, παρ' όλες τις οπισθοχωρήσεις και τις αντιξοότητες, η κοινωνικοποιημένη βιομηχανία γάλακτος ξεχωρίζει σαν ένα πολύ σημαντικό επίτευγμα. Το συνδικάτο γάλακτος απέδειξε πως ήταν πράγματι ικανό να δημιουργήσει μέσα σε λίγους μήνες μια σημαντική επιχείρηση, για το στήσιμο της

οποίας οι αγροτικοί συνεταιρισμοί της Βόρειας Ευρώπης θα χρειάζονταν ολόκληρες δεκαετίες.

* * * * *

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

• Κατά την περίοδο της κοινωνικής επανάστασης, οι Ισπανοί αναρχικοί προσπάθησαν, μέσα στα πλαίσια των συνολικών προσπαθειών τους, να αναπτύξουν την εκπαίδευση πάνω σε μία ελευθεριακή βάση, μια υπόθεση που συμμαρτίζεται η Γκόλντμαν σ' αυτό της το γράμμα προς την ανεψιά της, στις 10 - 10 - 1936.

Θα σου φαίνεται απίστευτο, αγαπητή μου, το γεγονός ότι, ενώ ο κίνδυνος για τη Μαδρίτη και το μέτωπο της Σαραγόσσας βρισκόταν προ των πυλών, χίλιοι εκπρόσωποι από κάθε μέρος της Καταλωνίας συγκεντρώθηκαν να συζητήσουν για τα σύγχρονα σχολεία.¹⁷ Συζητούσαν από το πρωί μέχρι αργά το βράδυ. Και ποιό νομίζεις ότι ήταν το επίμαχο θέμα; Τίποτε άλλο πέρα από την υπεράσπιση των αρχών του φεντεραλισμού ενά-

ντια σε κάθε απόπειρα διείσδυσης του συγκεντρωτισμού καθώς και από την προστασία του ελευθεριακού κομμουνισμού από την απειλή της δικτατορίας. Πώς μπορεί κανείς να ελπίζει ότι θα συντρίψει έναν τέτοιο λαό, που η αγάπη του για την ελευθερία δεν κατακτίθηκε μέσα από την απλή μελέτη, αλλά κυλάει βαθειά μέσα στις φλέβες του; Όχι, η CNT - FAI δεν πρόκειται να πεθάνει, ό,τι κι αν συμβεί, όσες εγκληματικές δυνάμεις κι αν παραταχθούν εναντίον της.

* * * * *

· Σ' αυτό το απόσπασμα από ένα άρθρο της, που γράφτηκε στις 9 - 12 - 1938, η Γκόλντμαν μνημονεύει τη σημαντική συνεισφορά του αναρχικού Πουίγκ Ελίας¹⁸ στην ανάπτυξη του ελευθεριακού σχολικού δικτύου.

Κάποια μέρα -σύντομα ελπίζω- θα πρέπει να βρω το χρόνο να σκιαγραφήσω το πορτραίτο του Χουάν Πουίγκ Ελίας, που είναι ο πραγματικός εγκέφαλος του Υπουργείου

Παιδείας και Πολιτισμού.¹⁹ Είχα μια πολύ σύντομη συνάντηση μαζί του το 1936, σε ένα Συνέδριο Δασκάλων, στο οποίο συμμετείχαν αντιπρόσωποι απ' όλη την Ισπανία και όπου παρουσίασε το σχέδιό του για το "Νέο Ενοποιημένο Σχολείο", που έγινε δεκτό με ενθουσιασμό και από τότε τέθηκε σε εφαρμογή.²⁰ Πραγματικά, ο σύντροφος Πουϊγκ Ελίας είναι ένας από τους πλέον διαπρεπείς σύγχρονους παιδαγωγούς στον κόσμο, ένας άνθρωπος με βαθιά καλλιέργεια και βαθιά αντίληψη της ψυχολογίας του παιδιού. Το "Νέο Ενοποιημένο Σχολείο" έχει από τότε περιέλθει στη δικαιοδοσία της Χενεραλιδάδ (της Καταλανικής Κυβέρνησης), η οποία, παρά τις προσπάθειές της, δεν κατάφερε να εξαλείψει τις θεμελιώδεις ελευθεριακές αρχές του, που θεσπίστηκαν από τον εμπνευστή του. Ο σύντροφος Πουϊγκ Ελίας ανέθεσε την ενημέρωσή μου στον προσωπικό του γραμματέα, τον καθηγητή Μάουα, τον πιο δραστήριο άνθρωπο σ' όλη την Ισπανία. Πρόκειται για έναν άνθρωπο που μπορεί να ασχολείται με δεκάδες εργασίες καθημερινά και συγχρόνως να βρίσκει

χρόνο να απαντά, με τη μέγιστη ακρίβεια και μ' ένα φιλικότατο τρόπο, σε κάθε ερώτημα που του τίθεται. Χάρη σ' αυτόν τον θαυμάσιο ξεναγό, είδα, μέσα σε λίγες μέρες, πολλά από τα σχολεία και τις εκπαιδευτικές κοινότητες, που διαφορετικά θα χρειαζόμουν κάμποσες εβδομάδες για να τα δω.

* * * * *

· Σ' αυτό το απόσπασμα από ένα άρθρο που γράφτηκε την 1^η Μαΐου του 1938, η Γκόλντμαν παρουσιάζει την έκθεσή της για μια αυτοδιευθυνόμενη κολλεκτίβα παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών.

Δεν παραλείψαμε να επισκεφθούμε τους συντρόφους μας του συνδικάτου της Δημόσιας Ψυχαγωγίας [στη Μαδρίτη]. Είχαμε την τύχη να φθάσουμε εκεί, ακριβώς τη στιγμή που γύριζαν μια ταινία με τον τίτλο “Η Καστίλλη είναι ελεύθερη”. Οι τρεις σκηνές που μας έδειξαν ήταν, από κάθε άποψη, έξοχα φτιαγμένες και έχουν ανεκτίμητη αξία, επειδή δείχνουν στο εξωτερικό το δημιουργικό έργο της CNT - FAI, που συνεχίζεται σε κάθε σημείο της αντιφασιστικής Ισπανίας. Υποσχέ-

θηκαν να μας δώσουν κόπιες της ταινίας για την Αγγλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες καθώς επίσης και για άλλες χώρες της Ευρώπης.

Για πρώτη φορά σ' ολόκληρη τη ζωή μου είχα την εμπειρία της κινηματογραφικής σταρ στο στούντιο του "Ισπανο-Αμερικάνικου Κινηματογράφου". Φτάσαμε ακριβώς τη στιγμή που κινηματογραφούσαν ένα Ισπανικό παζάρι, με παρόντες όλους τους καλλιτέχνες, ντυμένους με τις διαφορετικές τοπικές φορεσιές τους. Ανάμεσά τους υπήρχαν δύο πανέμορφες νεαρές Ισπανίδες χορεύτριες, που θα μπορούσαν κάλλιστα να συγκριθούν με τις Αργεντινές και τις άλλες σπουδαίες Ισπανίδες χορεύτριες, που αμείβονται με απίθανα χρηματικά ποσά στο Αμερικάνικο θέατρο. Ο διευθυντής, όταν άκουσε το όνομά μου, έτρεξε και με αγκάλιασε σαν να ήμουν δικός του άνθρωπος και επέμενε ότι έπρεπε να συμμετάσχω κι εγώ στην ομάδα των καλλιτεχνών που κινηματογραφούσαν. Ήταν η πρώτη φορά που με περιστοίχιζε ένα τόσο ζωντανό και τόσο ενθουσιώδες νεανικό πλήθος. Και όχι μόνον αυτό, αλλά ήθελαν να απευθύνω και έναν ολιγό-

λογο χαιρετισμό στη Μαδρίτη, έτσι ώστε να μπορέσουν να τον μαγνητοφωνίσουν. Ήταν ένα πολύ συναρπαστικό γεγονός: στενοχωριόμουν μόνον που δεν μπορούσα να στείλω τους χαιρετισμούς μου στη Μαδρίτη στα Καστιλιάνικα. Αλλά, ο Αουγκουστίν Σούχου έκανε ό,τι μπορούσε για να τους αποδώσει όσο γινόταν πιστότερα στα δικά του ιδίωμα Ισπανικά.

Μάθαμε ότι οι πρωταγωνιστές καλλιτέχνες της κολλεκτίβας – γιατί περί κολλεκτίβας επρόκειτο– παίρνουν τους ίδιους μισθούς, όπως και πριν τις 19 του Ιούλη. Ωστόσο, οι μισθοί για τους δευτεραγωνιστές ηθοποιούς αυξήθηκαν. Όλοι οι καλλιτέχνες έδειχναν ικανοποιημένοι με την τύχη τους, όσο βέβαια μπορεί κάποιος να βασισθεί στη γνησιότητα των απαντήσεων που δίνονται παρουσία του διευθυντή. Δεν εννοώ μ' αυτό ότι ο διευθυντής ήταν ένα πρόσωπο που προκαλούσε φόβο. Ήταν ένα με τους άλλους, που ήταν κυρίως μέλη της CNT και όλοι μαζί ήταν επιφορτισμένοι με το έργο της παραγωγής ταινιών από το αρχικό στάδιο μέχρι την ολοκλήρωσή τους.

* * * * *

· Η Γκόλντμαν ήταν βαθειά συγκινημένη από το γεγονός ότι οι αναρχικοί συνέχιζαν, μέσα σε συνθήκες θανατηφόρας σύγκρουσης, να αφιερώνουν τις δυνάμεις τους στον εμπλουτισμό της λαϊκής κουλτούρας, όπως περιγράφει σ' αυτό της το γράμμα προς τον Χάρρυ Κέλλυ²¹, στις 15 του Ιούλη του 1938.

[Το πιο πρόσφατο Γερμανικό Δελτίο Ειδήσεων²²] περιλαμβάνει μια αναφορά στον εορτασμό της “Εβδομάδας του Βιβλίου” [που είχαν διοργανώσει οι Ισπανοί αναρχικοί]. Αυτό μου έφερε δάκρυα στα μάτια. Εδώ, υπάρχουν άνθρωποι που, παρά το γεγονός ότι είναι καταδικασμένοι να πεθάνουν, ότι είναι ζωσμένοι από παντού και ότι οι σύντροφοί τους τους μαχαιρώνουν πισώπλατα και παρά το ότι αργοπεθαίνουν από την πείνα, επιμένουν, παρ' όλα αυτά, να στοχάζονται πάνω στον πολιτισμό και την αξία των καλών βιβλίων. Είναι, απλώς, απίστευτο.

* * * * *

Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

· Η κοινωνική πρόνοια για τους πολυάριθμους πολίτες που οι ζωές τους είχαν βίαια αποδιοργανωθεί από τον πόλεμο αποτελούσε έναν ζωτικό τομέα, στον οποίον οι αναρχικοί μπόρεσαν να προσφέρουν ένα εναλλακτικό δίκτυο στήριξης των πολιτών, εμποτισμένο από τις ελευθεριακές αρχές. Σ' αυτό το άρθρο της, που γράφτηκε στις 10 - 12 - 1937, η Γκόλντμαν περιγράφει τις εντυπώσεις της από μια τέτοια προσπάθεια.

Όταν επέστρεψα στην Ισπανία, τον περασμένο Σεπτέμβριο [1937], υποσχέθηκα στον εαυτό μου να επισκεφθώ την κοινότητα για τα ορφανά και άλλα παιδιά, που είχε οργανωθεί από την "Ελεύθερη Ισπανία" και υποστηριζόταν από τους συντρόφους μας σ' όλο τον κόσμο. Πολύ σημαντικές ήταν και οι επίπονες προσπάθειες της εφημερίδας "Ισπανία και Κόσμος" για να συγκεντρωθούν χρήματα για τον ίδιο σκοπό.....Μία Αγγλίδα, που

αναπτύσσει μεγάλη δραστηριότητα στο Λονδίνο υπέρ των προσφύγων, και ο Ισπανός σύζυγός της ήρθαν να με δουν στη Βαρκελώνη και προσφέρθηκαν να με πάρουν μέχρι τη Χερόνα, που βρισκόταν στο δρόμο τους προς τη Φιγκουέρας, όπου διέμεναν.

Έφθασα κατά τις 4 το πρωί. Η κοινότητα [Ντουρρούτι - Ασκάσο²³] βρίσκεται σ' ένα υπέροχο πάρκο και στεγάζεται σ' ένα ευρύχωρο σπίτι, που εξυπηρετεί πλήρως τις ανάγκες 200 παιδιών. Μεταξύ αυτών είναι και τα 20 ορφανά που έχει αναλάβει υπό την προστασία της η εφημερίδα "Ισπανία και Κόσμος". Αυτά, όπως και όλα τ' άλλα παιδιά, ήρθαν από τη Μαδρίτη. Οι σύντροφοι που διεθύνουν την κοινότητα είναι μία νεαρή Πολωνο-Εβραία και ένας Γάλλος, υποβοηθούμενοι από ένα προσωπικό που αποτελείται από Γάλλους και Ισπανούς συντρόφους. Πήγαμε εκεί απροειδοποίητα και δεν έγινε καμιά αναγγελία της άφιξής μας. Έτσι, δεν μπορούσαν να είχαν κάνει καμιά προετοιμασία, περιμένοντάς μας. Αυτό μου έδωσε την ευκαιρία να παρατηρήσω την κοινότητα στη συνήθη της κατάσταση και στην καθημε-

ρινότητά της. Λόγω του ότι η τραπεζαρία δεν ήταν αρκετά μεγάλη για να χωρέσει 200 παιδιά, ταΐζονταν πρώτα τα μικρότερα παιδιά, κατόπιν όσα ήταν μεταξύ 7 και 10 χρονών και τελευταία τα μεγαλύτερα παιδιά. Εντυπωσιάσθηκα και συγκινήθηκα, όταν είδα πώς καμάρωναν αυτά τα παιδιά, δείχνοντας τα καθαρά τους χέρια, καθώς περνούσαν το ένα πίσω από το άλλο μπροστά από τη διευθύντρια της κοινότητας. Η τραπεζαρία είναι ηλιόλουστη και ευάερη, με λουλούδια πάνω σ' όλα τα τραπέζια και χαρούμενες φωνές να φθάνουν από κάθε γωνιά, υποδηλώνοντας μια χαρά που είναι πολύ περισσότερο αναγκαία για τα θύματα του Φράνκο απ' ό,τι για τα παιδιά που ζουν υπό κανονικές συνθήκες. Οι κάρτες του φαγητού, εικονογραφημένες με λίγα λουλούδια, αναγράφουν το φαγητό της κάθε ημέρας κατά τη διάρκεια της εβδομάδας.

Το φαγητό είναι χορταστικό και υγιεινό. Τα υπνοδωμάτια με εξέπληξαν με τους άνετους, ευάερους και ηλιόλουστους χώρους τους. Τα κρεβάτια, επίσης, είναι πεντακάθαρα. Στην πραγματικότητα, κάθε σημείο του

σπιτιού μιλούσε για την ικανότητα και την αφοσίωση των συντρόφων που είχαν αναλάβει τη φροντίδα των παιδιών.

Εξ ίσου σπουδαίες ήταν και οι παιδικές χαρές, όπου τα παιδιά κάνουν τρελλά παιχνίδια τις ελεύθερες ώρες τους και μετά το σχολείο. Οι σύντροφοί μας είχαν ελπίσει πως θα καθιερώσουν μαθήματα τόσο μέσα στην κοινότητα όσο και έξω απ' αυτήν, στην εξοχή· αλλά, τώρα, έχει γίνει υποχρεωτική η παρακολούθηση των σχολείων της Κυβέρνησης. Ευτυχώς, αυτή η υποχρέωση δεν έχει ακόμη καταφέρει να ευνουχίσει τα υπέροχα εκπαιδευτικά προγράμματα που είχαν παρουσιασθεί στο Συνέδριο των Δασκάλων, το οποίο παρακολούθησα στη Βαρκελώνη, το 1936. Η κοινότητα έχει τρεις δασκάλους, ο ένας από τους οποίους είναι κάποιος σύντροφος παθιασμένος με τις νέες προσεγγίσεις και μεθόδους της σύγχρονης εκπαίδευσης. Την πιο ευχάριστη εντύπωση μου προκάλεσε το γεγονός ότι τα παιδιά ήταν ελεύθερα και χωρίς άγχος και το ότι δε φέρονταν με δειλία μπροστά στους μεγαλύτερους τους. Ανάμεσα στους συντρόφους μας

που ήταν επικεφαλής της κοινότητας, τους δασκάλους και τα παιδιά επικρατούσε υποδειγματική αλληλεγγύη και συντροφικότητα. Δεν υπήρχε καμιά επιδειξιμανία, καμιά διάθεση προβολής. Κανένας δεν επέβαλλε στα παιδιά την ανάγκη για προσποίηση. Τα πάντα μέσα στην κοινότητα μ' έκαναν να εύχομαι να είχαν όλα τα αθώα θύματα του Φράνκο τέτοια φροντίδα, προσοχή και διατροφή.

Οι αναγνώστες της εφημερίδας "Ισπανία και Κόσμος" ίσως αναρωτηθούν δικαιολογημένα εάν όλα τα προσφυγόπουλα έχουν μια τόσο τέλεια κάλυψη των αναγκών τους και εάν φροντίζονται όλα τόσο πλουσιοπάροχα όσο αυτά εδώ τα παιδιά στην κοινότητα "Ντουρρούτι - Ασκάσο". Δυστυχώς, αυτό δεν ισχύει για την ώρα. Πρέπει, ωστόσο, να λάβουμε υπ' όψιν μας ότι μόνον η Καταλωνία έχει 2.000.000 πρόσφυγες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Και πέρα από τη διατροφή του δικού της πληθυσμού, υπάρχει η ανάγκη της αποστολής τροφίμων στη Μαδρίτη καθώς και της διατροφής των χιλιάδων πολιτοφυλάκων του μετώπου της Αραγώνας.

Μολαταύτα, στο μέτρο των δυνάμεών τους, οι σύντροφοί μας της CNT - FAI κάνουν ό,τι είναι ανθρωπίνως δυνατό για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες όλων των παιδιών και για να φροντίσουν για την επιβίωσή τους.

* * * * *

• Το γεγονός ότι η ίδια η Γκόλντμαν πίστευε ολόψυχα στη σπουδαιότητα αυτού του έργου και το ότι συνέδραμε σ' αυτό αποκαλύπτονται στο γράμμα της προς τον αναρχικό ηγέτη Πέδρο Χερρέρα, στις 14 - 2 - 1938. Του υπενθυμίζει ότι ένοιωσε πικρή απογοήτευση, όταν βρήκε, στο τέλος του 1937, τα προσφυγικά σπίτια σε άσχημη κατάσταση και ανακάλυψε ότι χρησιμοποιήθηκε ένα ελάχιστο μέρος των χρημάτων που είχε συγκεντρώσει στη Βρετανία γι' αυτούς τους ανθρώπους. Μόνον η ίδρυση ενός υπεύθυνου οργανισμού πρόνοιας, της SIA²⁴, την ώθησε να ανανεώσει τις προσπάθειές της στη Βρετανία για να εξευρεθούν πόροι για την ανακούφιση των προσφύγων στο

εσωτερικό της Ισπανίας. Αλλά, όπως επισημαίνει στον Χερρέρα, τα χρήματα πρέπει να δαπανώνται για το συγκεκριμένο σκοπό.

Δε θέλω να είμαστε σαν τις άλλες οργανώσεις που συγκεντρώνουν τεράστια ποσά χρημάτων για τέτοιους σκοπούς και εν τέλει χρησιμοποιούν το μεγαλύτερο μέρος τους για τα έξοδα πληρωμής των υπαλλήλων τους, για να κάνουν προπαγανδιστικά ταξίδια κ.λ.π., αφήνοντας ένα μικρό μόνον ποσοστό για την ανακούφιση της χειμαζόμενης Ισπανίας. Είμαι βέβαιη ότι δε θα έχεις αντίρρηση σε όσα σου επισημαίνω αυτή τη στιγμή. Πρέπει κάποιος να έχει καθαρή συνείδηση για να είναι ικανός να αφυπνίσει το ενδιαφέρον των ανθρώπων, ειδικά όταν περιμένει απ' αυτούς χρηματική ενίσχυση.

* * * * *

· Σ' ένα της άρθρο, που αναφέρεται στο έργο των αναρχικών στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας και γράφτηκε στη διάρκεια του τελευταίου της ταξιδιού στην Ισπανία (9 - 12 - 1938), η Γκόλντμαν περιγράφει το

ιδιαίτερα εκτεταμένο αναρχικό πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας, που αναπτύχθηκε μέσα από την αυτόνομη οργάνωση της Διεθνούς Αντιφασιστικής Αλληλεγγύης (Solidaridad Internacional Antifascista: SIA) και μέσα από την παρουσία των αναρχικών στο Υπουργείο Παιδείας. Επίσης, αναφέρεται λεπτομερειακά και με ενθουσιασμό σε μια ιδιαίτερη παιδική κοινότητα, την οποία επισκέφθηκε στα Πυρναία.

Ως εκπρόσωπος του Λονδρέζικου τμήματος της SIA ήμουν, φυσικά, πληροφορημένη για την πρόοδο του έργου των συντρόφων στην Ισπανία, αλλά αυτό που βρήκα σ' αυτή μου την επίσκεψη υπερέβαινε κατά πολύ τις προσδοκίες μου. Καθώς το Δελτίο²⁵ μας περιέχει μια πλήρη αναφορά, δε θα καταναλώσω περισσότερο χρόνο για να περιγράψω το εκπληκτικό αποτέλεσμα της ετήσιας δραστηριότητας μιας μικρής ομάδας αφοσιωμένων ανθρώπων. Αρκεί να αναφέρω ότι τα τμήματα της SIA εξαπλώθηκαν αστραπιαία σ' όλη τη δημοκρατική Ισπανία, καταφέροντας να ριζώσουν σε κάθε πόλη, κωμόπολη, χωριό και χωριουδάκι. Κατά μή-

κος του δρόμου από τη Βαρκελώνη μέχρι τη Λέριδα, δηλαδή σε μια απόσταση 250 χιλιομέτρων, τα πανό της SIA με έντονα γράμματα απλώνονται παντού κατά πλάτος του δρόμου, έτσι ώστε να μην μπορεί κανείς να αγνοεί την ύπαρξή της. Δέκα εννέα σπίτια και καντίνες για παιδιά, όπου δεν είχαν ιδρυθεί ακόμη παιδικές κοινότητες, λαϊκά εστιατόρια, καταλύματα για μαθητές, εφοδιασμός των διαφόρων μετώπων με τσιγάρα, με χαρτί αλληλογραφίας και με σαπούνι, φροντίδα για τους ανάπηρους πολιτοφύλακες, ένα νοσοκομείο και ένα εξωτερικό ιατρείο που περιέθαλπαν κατά μέσο όρο 80 ασθενείς ημερησίως, ένα ασθενοφόρο εξοπλισμένο με νεαρούς νοσοκόμους που παρέχουν τις πρώτες βοήθειες στα θύματα των αεροπορικών βομβαρδισμών που σπέρνουν καθημερινά τον τρόπο και πολλά άλλα αντιπροσωπεύουν το μεγαλειώδες επίτευγμα της SIA. Επί πλέον, υπάρχουν και άλλα σχέδια που βρίσκονται στη διαδικασία της υλοποίησής τους και αυτό το οφείλουν σε μεγάλο βαθμό στη γενναιόδωρη υποστήριξή τους από τα τμήματα της SIA στις Ηνωμένες Πολιτείες, στη Γαλλία και στη Σουηδία.

Χωρίς διάθεση να υποτιμήσω τις δραστηριότητες των άλλων οργανώσεων και ομάδων στην Ισπανία, πρέπει να πω ότι το δημιουργικό έργο της SIA ξεχωρίζει, δίνοντας την αίσθηση μιας πραγματικής κυψέλης. Η σύντροφός μας, η Λουθία Σάντσεθ Σαορνίλ, μία από τις περισσότερο προικισμένες γυναίκες συγγραφείς στην Ισπανία και ικανή οργανώτρια, μαζί με τη γραμματέα της που όλοι τη φωνάζουν με το μικρό της όνομα Χριστίνα, όπως επίσης και ο Μπαρούτα²⁶, ο επικεφαλής του Εθνικού Συμβουλίου της SIA, μαζί με ένα προσωπικό από δραστήριους νέους ανθρώπους, πρέπει να επαινεθούν για το τεράστιο σε όγκο έργο που υποστηρίχθηκε και εξακολουθεί να υποστηρίζεται από τη SIA. Εκτός απ' όλα αυτά, υπάρχει ένα κέντρο κοινωνικής πρόνοιας, προϊσταμένη του οποίου είναι μια πολύ ικανή σύντροφος, που είχε οργανώσει το μαιευτήριο στη Βαρκελώνη το 1936 και το διύθυσε μέχρι και φέτος την άνοιξη. Είναι δική της αρμοδιότητα να φροντίζει για την υγεία και τις ανάγκες των εγκύων, των μπέρων και των νηπίων στη Βαρκελώνη και έξω απ' αυτήν.

.....

Έπειτα, υπάρχουν οι παιδικές κοινότητες που δημιουργήθηκαν από τον Σεγκούνδο Μπλάνκο και τον Χουάν Πουϊγκ Ελίας, μετά την είσοδό τους στο Υπουργείο, πριν έξι μήνες. Είναι εγκατεστημένες στο Σίτχες, το πρώην αριστοκρατικό θέρετρο στην ακτή της Μεσογείου. Έχουν ήδη δημιουργηθεί κοινότητες που στεγάζουν 2.000 παιδιά και υπολογίζεται ότι τελικά θα εγκατασταθούν σ' αυτό το μέρος άλλα 20.000 παιδιά. Είναι απλώς θέμα δικαιοσύνης το ότι τα παιδιά των περιφρονημένων που έχτισαν αυτά τα μεγαλοπρεπή σπίτια, όπου τους απαγορεύονταν ακόμη και να πλησιάσουν πριν την Επανάσταση, τώρα θα μπορούσαν να εγκατασταθούν σ' αυτά τα μέρη, που άλλοτε αποτελούσαν τους χώρους αναψυχής των Ισπανών ευγενών και της μπουρζουαζίας. Τα παιδιά μπορούν τώρα να απολαμβάνουν τα μαλακά κρεβάτια, να τρώνε σε ηλιόλουστες τραπεζαρίες και σε τραπέζια στρωμένα με λευκά, λινά τραπεζομάνδηλα, να διδάσκονται σε άνετες, φωτεινές και ευάερες αί-

θουσες και να έχουν την ευκαιρία να ξεφάντωνουν στους κήπους και κατά μήκος της αλέας που χωρίζει τα σπίτια από την παραλία της Μεσογείου. Ήταν αληθινά χάρμα οφθαλμών το να βλέπεις τη νεανική και υγιή όρεξή τους να ικανοποιείται μ' ένα αξιοπρεπές φαγητό, που περιελάμβανε σούπα, λαχανικά, σαλάτα, επιδόρπιο και μερικές φορές κρέας. Η στοργική οικονόμος, που είχε τη φροντίδα των παιδιών, μου είπε με πολλή χαρά ότι μερικοί πολιτοφύλακες από το μέτωπο τους είχαν στείλει ένα ολόκληρο αρνί και μερικά φρούτα για τα παιδιά. Όπως έμαθα αργότερα, αυτό δεν ήταν ένα σπάνιο γεγονός. Βέβαια, σε καμιά περίπτωση, δεν περίσσευε το φαγητό στους Ισπανούς πολιτοφύλακες των διαφόρων μεραρχιών· παρ' όλα αυτά, πάντα εύρισκαν τρόπο να συνεισφέρουν στις κοινότητες για τα προσφυγόπουλα. . . .

Η πιο ενδιαφέρουσα από τις επισκέψεις μου στις παιδικές κοινότητες ήταν αυτή που έκανα σε μια παιδική κοινότητα μέσα στην καρδιά των Πυρηναίων. Ο καλός μου ξεναγός, ο Καθηγητής Μάβα, μου είχε μιλήσει

σχετικά με μια κοινότητα παιδιών που υπήρχε εκεί, αλλά, ενεργώντας με σύνεση, δεν ανέφερε τίποτε για την απότομη αναρρίχηση που απαιτείτο για να φθάσεις σ' αυτό το μέρος. Σκέφθηκε μάλλον ότι δε θα ήμουν τόσο πρόθυμη να το επισκεφθώ, αν το ήξερα. Πρέπει να ομολογήσω ότι κυριολεκτικά αναρρίχθηκα σ' ένα βουνό ύψους 4.000 ποδιών πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας και αυτό μόνο χάρη στη βοήθεια του Καθηγητή Μάβα από τη μια μεριά και του νεαρού γιου του συντρόφου Πουϊγκ Ελίας από την άλλη. Στο δρόμο προπορευόταν μια κομπανία παιδιών που τραγουδούσε με μεγάλη ζωντάνια. Μια άλλη κομπανία, μαζί με έναν οπερατέρ κινηματογράφου, ακολουθούσε. Ομολογώ ότι αυτή η αναρρίχηση ήταν για μένα ένα εξοντωτικό κατόρθωμα, αλλά δε θάθελα να τόχα χάσει για τίποτε στον κόσμο. Στην πιο ψηλή κορυφή του βουνού βρήκαμε ένα μικρό άσπρο αγροτόσπιτο και ένα μικρό κτήμα. Ένα πελώριο πανό μας καλωσόριζε, όπου ήταν γραμμένο με έντονα γράμματα το όνομα της κοινότητας: **MON NOU** (Νέος Κόσμος). Το πιστεύω του ήταν:

“Τα παιδιά είναι ο νέος κόσμος. Και όλοι όσοι ονειρεύονται είναι παιδιά· όλοι όσοι συγκινούνται από την καλωσύνη και την ομορφιά· όλοι όσοι στα στήθη τους χτυπάει η αγάπη για την ελευθερία και την πνευματική καλλιέργεια και χαίρονται με την καρδιά τους στην ευτυχία των άλλων· όλοι όσοι νοιώθουν την καρδιά τους να πάλλεται, όταν στέκονται ικανοί να καταπραΰνουν μια δυστυχία· όλοι όσοι απεχθάνονται την κακία και για το καλό έχουν πάντα ανοιχτή την αγκαλιά τους.

Εσύ που έρχεσαι: εάν είσαι ειλικρινής και εάν έχεις μια καρδιά τόσο μεγάλη, ώστε η αγάπη σου για έναν άνθρωπο να μην περιορίζει το απόθεμα της αγάπης σου και της τρυφερότητάς σου για τους άλλους ανθρώπους· εάν αισθάνεσαι ότι η ελευθερία είναι ο υπέρτατος σκοπός και για να τον πραγματώσεις εργάζεσαι με ενθουσιασμό, παρέχοντας γνώση και καλλιέργεια στους μικρούς μας φίλους, καλώς να περάσεις· είσαι και συ ένα παιδί.

Εσύ που έρχεσαι: εάν έχεις χάσεις την πίστη σου στην καλωσύνη του ανθρώπου

και αδυνατείς να δεις τον συνάνθρωπό σου σαν αδελφό σου· εάν ο εγωϊσμός και η υπεροψία εγκλωβίζουν και σκληραίνουν την καρδιά σου· εάν η αχαριστία είναι μέρος της προσωπικότητάς σου, μην περάσεις· δεν είσαι παιδί”.

Η κοινότητα “MON NOU” είναι πράγματι ένας καινούργιος κόσμος, όχι μόνον τυπικά αλλά και ουσιαστικά. Η ζωή είναι απλή και σκληρή, αποκομμένη από τον έξω κόσμο, αλλά ένας νέος κόσμος γεννιέται με κόπο γι’ αυτά τα αθώα θύματα της Φρανκικής αγριότητας· και η μητέρα που περιποιείται στοργικά τα νεαρά βλαστάρια είναι το ταίρι του συντρόφου μας Πουϊγκ Ελίας. Ονομάζεται Σενιόρα Εμιλία Ρόκα· δεν είναι μόνο μητέρα, αλλά και δασκάλα, φίλη και σύμβουλος των 30 ορφανών παιδιών, που έχει πάρει στοργικά κάτω απ’ τη σκέπη της.

Η Σενιόρα Ρόκα, αγροτικής καταγωγής η ίδια και κληρονόμος του πατρικού σπιτιού και ενός κομματιού γης, έχει μετατρέψει τους χώρους αυτούς σε άσυλο για παιδιά. Πριν απ’ αυτό, εξασκούσε το επάγγελμα της

δασκάλας, αλλά εγκατέλειψε τη θέση της για να αφιερωθεί στα ορφανά παιδιά που τη χρειαζόταν περισσότερο. Με το εισόδημά της και μ' εκείνο του συντρόφου Πουϊγκ Ελίας καταφέρνει με τον έναν ή τον άλλον τρόπο να ταΐσει και να ντύσει τα παιδιά που προστατεύει. Είναι αλήθεια ότι η Κυβέρνηση παρέχει δελτία ψωμιού και άλλες προμήθειες, που όμως με κανέναν τρόπο δεν επαρκούν για να διασφαλίσουν την υγεία και την ανάπτυξη των 30 παιδιών. . . .

. . . Τα παιδιά, ευτυχώς, είχαν λησμονήσει το παρελθόν τους, μέσα από τη στοργική φροντίδα και την ζεστή φιλία της νέας τους μητέρας. Ήταν όλο κέφι και παιχνίδι. Έκαναν μπάνιο στη στέρνα που τους έφτιαξε η Σενιόρα Ρόκα και άστραφταν στον ήλιο τα νεανικά κορμιά τους. Μας παρουσίασαν θαυμάσιους Καταλανικούς και Ισπανικούς παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια. Ο νεαρός Πουϊγκ επέδειξε αξιοσημείωτο θεατρικό αισθητήριο και ταλέντο σ' ένα ηρωϊκό ποίημα που μας απήγγειλε. Αλλά και το πιο μικρό κοριτσάκι της κοινότητας, που καλά καλά δεν περπατούσε ακόμη, δεν πήγε πίσω.

Έπρεπε κι αυτή, επίσης, να διασκεδάσει τους ξένους επισκέπτες.

Η πιο τρελλή ευθυμία επικράτησε όταν ο οπερατέρ άρχισε τη δουλειά του και η πιο μεγάλη έκπληξη όταν ξετυλίξαμε τα μικρά μας δώρα, τις σοκολάτες, τα τετράδια και τα χρώματα για τη ζωγραφική. Ήταν μια αλησμόνητη μέρα. Στο τέλος, συνοδευόμενοι από μια ομάδα μεγαλύτερων παιδιών και από το γιο των συντρόφων μας Ελίας, που καβάλα σ' ένα άλογο μας υπεδείκνυε υπερήφανα το δρόμο, αποχαιρετήσαμε τον φύλακα-άγγελο του "MON NOU". Η κάθοδος δεν ήταν λιγότερο κοπιαστική από την άνοδο· αλλά ποιός νοιαζόταν γι' αυτό; Όχι, πάντως, εγώ, που ξεχειλίζα από ενθουσιασμό για τη λαμπρή μέρα, την πλούσια πηγή αγάπης και γενναιοδωρίας, τη χαρά των παιδιών και το συναρπαστικό ορεινό τοπίο.

* * * * *

Η ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

· Το ότι οι αυτοδιευθυνόμενες συλλογικές μορφές οργάνωσης ήταν μύχιος πόθος των Ισπανών αναρχικών μαρτυρείται από την Γκόλντμαν σ' αυτό της το σχόλιο πάνω στις προσπάθειες των Ισπανών προσφύγων, ακόμη και μετά τη νίκη του Φράνκο (γράμμα προς τον Αμερικάνο συνδικαλιστή ηγέτη Ντέιβιντ Νταμπίνσκι).

Θα βρεις εσώκλειστη μια επιστολή από το Μεξικό, γραμμένη στα Γαλλικά. . . . Αυτό το γράμμα, όπως επίσης και εκείνο από τον Χερρέρα, θα σου δείξει ότι οι Ισπανοί εργάτες και αγρότες, μολονότι πιτήθηκαν προσωρινά, ποτέ δε θα υποταχθούν. Πριν καλά - καλά φθάσουν σ' ένα μέρος, όπου μπορούν ν' ανασάνουν ξανά, στρώνονται αμέσως στη δουλειά για να δημιουργήσουν μια καινούργια ζωή και καινούργια ενδιαφέροντα [μέσα από την ίδρυση των παραγωγι-

κών συνεταιρισμών]. Εάν υπήρξε ποτέ λαός που ν' αγαπά την ελευθερία αρκετά ώστε να μάχεται γι' αυτήν, να τη βιώνει στις σχέσεις της καθημερινότητάς του και ακόμη να πεθαίνει γι' αυτήν, τότε οι Ισπανοί εργάτες και αγρότες έχουν αποδείξει ότι στέκονται στο υψηλότερο σκαλί του βάθρου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το καλύτερο από τα παλιότερα έργα αυτής της κατηγορίας (της συνειδητής αναρχικής θεώρησης) υπήρξε μάλλον το έργο του Πέτρου Κροπότκιν "Άγροί, Εργοστάσια και Εργαστήρια του Μέλλοντος". Μεταξύ των καλύτερων σύγχρονων έργων είναι τα έργα του Μπούκτσιν: "Μετά τη Σπάνη, ο Αναρχισμός", "Προς μία Οικολογική Κοινωνία" και η "Οικολογία της Ελευθερίας".

2. Η κακή της φήμη, η οποία καλλιεργούνταν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ήταν τόσο πλατειά διαδεδομένη, ώστε οι γονείς μερικές φορές προσπαθούσαν να πειθαρχήσουν τα παιδιά τους με την απειλή της Έμμας Γκόλντμαν, λέγοντάς τους χαρακτηριστικά ότι "έρχεται να τα πάρει".

3. Δέχεται αυτές τις τακτικές μόνο για τις περιπτώσεις των εμφανώς λαομίσητων τυράννων (όπως ήταν ο Τσάρος στη Ρωσία ή ο Πρωθυπουργός Κάνοβας στην Ισπανία).

4. Όπως φαίνεται σ' ένα γράμμα της Γκόλντμαν (13 - 5 - 1931) προς τον "αγαπητό, καλό της σύντροφο" Μαξ Νεττλώ καθώς και στο βιβλίο της "Η Διάψευση των Αυταπατών

μου στη Ρωσσία” (κεφάλαιο 33), η άποψή της για τη μελλοντική μετεπαναστατική οργάνωση της κοινωνίας παρέμεινε η ίδια από τότε που εγκατέλειψε, στα 1922, τη Ρωσσία μέχρι και την Ισπανική Επανάσταση. Έτσι, στη “Διάψευση των Αυταπατών μου στη Ρωσσία” (γραμμένο το 1922), η Γκόλντμαν έθετε το ζήτημα της δημιουργίας μιας συνδικαλιστικής δομής των βιομηχανικών εργατών, που θα αναλάμβανε την οργάνωση της παραγωγής, καθώς και το ζήτημα της ίδρυσης συνεταιρισμών, που θα εξασφάλιζαν τη διανομή των παραγόμενων αγαθών και θα αποτελούσαν το συνδετικό κρίκο μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου.

5. Ο Αουγκουστίν Σούχου υπολόγισε ότι περισσότερο από το μισό της γης στη δημοκρατική ζώνη είχε κολλεκτιβοποιηθεί. Ο Γκαστόν Λεβάλ υπολογίζει ένα σύνολο 1.700 αγροτικών κολλεκτίβων. Στις πόλεις, ο ίδιος υπολογίζει ότι είχε κολλεκτιβοποιηθεί στη μεν Καταλωνία το 100% της βιομηχανίας και των μεταφορών, στη δε Λεβάντε το 70% περίπου· σε άλλα μέρη, η κολλεκτιβοποίηση κυμαινόταν σε μικρότερα ποσοστά.

6. Λίγες μόνον εβδομάδες μετά την καταστολή από τις καθοδηγούμενες από τους κομμουνιστές αντεπαναστατικές δυνάμεις, η οποία

προκάλεσε τις μέρες του Μάη στη Βαρκελώνη και επέβαλε την αντικατάσταση της κυβέρνησης Καμπαλλέρο από την Κυβέρνηση του Χουάν Νεγκρίν, ακολούθησε μια επίθεση στην Αραγώνα ενάντια στις καθοδηγούμενες από τους αναρχικούς αγροτικές κολλεκτίβες και ενάντια στο Συμβούλιο Άμυνας της περιοχής (ένα σώμα παρόμοιο με εκείνο της Καταλωνίας στα τέλη του Ιούλη του 1936). Με το πρόσχημα της "υπερβολικής αυτονομίας" και των "ανατρεπτικών τάσεων" κάποιων "εξτρεμιστικών" στοιχείων, η Εθνική Κυβέρνηση διέταξε τη διάλυση του Συμβουλίου και την αντικατάστασή του από τον φιλοκομμουνιστή Κυβερνήτη του κόμματος της Καταλανικής Αριστεράς καθώς και την αποστολή στην Αραγώνα της 11^{ης} Μερραρχίας του Κομμουνιστή Ενρίκε Λίστερ για να καταστείλει τις τοπικές Επιτροπές Άμυνας και τις αναρχικές οργανώσεις της περιοχής. Τη Μερραρχία Λίστερ ακολούθησαν η Μερραρχία Κάρλ Μαρξ (27^η) και η 30^η Μερραρχία (Καταλανοί αυτονομιστές) με τους ίδιους κατασταλτικούς στόχους: και οι τρεις Μερραρχίες διεξήγαγαν επιθέσεις ενάντια στις πολυάριθμες αγροτικές κολλεκτίβες και επιχειρούσαν τη διάλυσή τους, επιστρέφοντας τη γη και τον εξοπλισμό τους στους πρώην ιδιοκτήτες τους. Για να δικαιολο-

γησουν αυτη την εκστρατεια χρησιμοποιουσαν διάφορες συκοφαντίες. Για παράδειγμα, φυλάκισαν τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Άμυνας, τον αναρχικό Χοακίν Ασκάσο, με το πρόσχημα ότι έκανε λαθρεμπόριο πολύτιμων λίθων. Ο Ασκάσο αφέθηκε ελεύθερος μετά από ένα μήνα, αφού δεν υπήρχαν στοιχεία για να στηριχτεί η σε βάρος του κατηγορία. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, οι ηγετικές επιτροπές της CNT – FAI διέτασσαν τις τρεις αναρχικές Μεραρχίες, που υπήρχαν στο μέτωπο της Αραγώνας, να αποφεύγουν τις αντεπιθέσεις. Παρ' όλο το μέγεθος της καταστροφής, το δημιουργικό αναρχικό πνεύμα συνέχισε ακάθεκτο την ανοδική του πορεία, αναγκάζοντας την ίδια την Κυβέρνηση να αναγνωρίσει εκ νέου, προσωρινά, τις κολλεκτίβες, προκειμένου να συνεχιστούν οι ζωτικές καλλιέργειες και το έργο της συγκομιδής.

7. Λέγοντας ότι έχουν εθνικοποιηθεί, εννοούμε ότι έχουν κρατικοποιηθεί αντί να παραμείνουν ως αυτοδιευθυνόμενες εργατικές κολλεκτίβες (κοινωνικοποίηση).

8. Το βιβλίο, που προετοίμαζε ο Σούχου με βάση το υλικό από τις σημειώσεις που κράτησε απ' αυτήν την επίσκεψη και από άλλες παρόμοιες επισκέψεις, δημοσιεύθηκε τελικά με τον τίτλο "Νύχτα πάνω από την Ισπανία". Τμήματά

του, που αναφέρονται στην κολλεκτιβοποίηση, περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Ντόλγκοφ “Αναρχικές Κολλεκτίβες”. Καθώς μεγάλο μέρος του υλικού του Σούχου συμπίπτει με τις εντυπώσεις και τις πληροφορίες της Γκόλντμαν, κατά τις επισκέψεις της σε πολλές από τις ίδιες κολλεκτίβες (συχνά μαζί με τον ίδιο τον Σούχου), οι εργασίες του Σούχου αποτελούν κατάλληλα συμπληρωματικά κείμενα για τη μελέτη της αλληλογραφίας της Γκόλντμαν, που αναφέρεται στις κολλεκτίβες.

9. Η συντριπτική πλειοψηφία των αναρχικών –όλοι πλήν των ακραιφνών ατομικιστών–, τόσο μέσα στο ιστορικό όσο και μέσα στο σύγχρονο αναρχικό κίνημα, αποδέχεται, χωρίς αμφιβολία, το γενικό κοινωνικό στόχο του ελευθεριακού κομμουνισμού ή του αναρχοκομμουνισμού ως το γενικό προορισμό της. Ένας συνήθης και σύντομος προσδιορισμός αυτού του στόχου (διατυπωμένος από τον Μπέργκμαν στο βιβλίο του “Τι είναι ο Αναρχικός Κομμουνισμός;”) είναι: “η κατάργηση της Κυβέρνησης, της καταναγκαστικής εξουσίας και όλων των μηχανισμών της καθώς και η κοινοκτημοσύνη –αυτό σημαίνει ελεύθερη και ίση συμμετοχή στην κοινωνική εργασία και ευημερία.

10. Ο Μιχαήλ Μπακούνιν (1814 – 1876)

υπήρξε πιθανώς ο μοναδικός συγγραφέας – ρήτορας – ακτιβιστής στην ιστορία του αναρχικού κινήματος που άσκησε καταλυτική επιρροή. Αν και οι αναρχικές του ιδέες δε συγκροτήθηκαν σε συστηματική θεωρία παρά μόνον κατά την τελευταία δεκαετία της ζωής του, η πληθωρική επαναστατική προσωπικότητά του άσκησε επιρροή σε ποικίλα ελευθεριακά κινήματα από τις αρχές της δεκαετίας του 1840 και μετά. Στα τέλη της δεκαετίας του 1860 και στις αρχές της δεκαετίας του 1870 υπήρξε ο πιο ισχυρός αντίπαλος του Καρλ Μαρξ στην Πρώτη Διεθνή. Μια εξαιρετική επιλογή από τα συγγράματά του μαζί με ένα βιογραφικό σημείωμα και σχόλια περιέχει το βιβλίο του Σαμ Ντόλγκοφ “Ο Μπακούνιν για την αναρχία” (“BaKunin on Anarchy”: Νέα Υόρκη, 1972).

11. Το 1936, η Ισπανική πεσέτα αντιστοιχούσε με 326 δολλάρια περίπου.

12. Η Έθελ Μάννιν ήταν Αγγλίδα συγγραφέας, μέλος του Ανεξάρτητου Εργατικού Κόμματος, στενή φίλη και σύμμαχος της Γκόλντμαν στις προσπάθειές της να διαδώσει τις ιδέες της Ισπανικής Επανάστασης και να κερδίσει την υποστήριξη του αγγλικού λαού.

13. Η Γκόλντμαν αναφέρεται εδώ στην Εθνική Ολομέλεια της CNT με αντικείμενο την

οικονομική πολιτική της Ισπανίας, που έγινε στη Βαλένθια, κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Γενάρη του 1938.

14. Η Σοβιετική μυστική αστυνομία.

15. Μία πρόσθετη περιγραφή αυτής της κολλεκτίβας από το βιβλίο του Σούχου "Νύχτα πάνω από την Ισπανία" παρατίθεται στο βιβλίο του Ντόλγκοφ "Αναρχικές Κολλεκτίβες".

16. Το περιοδικό "Ισπανική Επανάσταση" εκδιδόταν από το 1936 έως το 1939 στη Νέα Υόρκη από αναρχικούς που υποστήριζαν τον επαναστατικό αγώνα στην Ισπανία.

17. Το κίνημα των "Σύγχρονων Σχολείων" στην Ισπανία δημιουργήθηκε από τον αναρχικό παιδαγωγό Φρανθίσκο Φερρέρ.

18. Ο Χουάν Πουϊγκ Ελίας δημιούργησε και διύθυσε το "Φυσικό Σχολείο" (Escuela Natura) για λογαριασμό και με την υποστήριξη των μελών της CNT στα υφαντουργεία της Βαρκελώνης. Συνέχισε το έργο του επί 20 χρόνια σχεδόν, εν μέσω ποικίλων δυσκολιών που δημιουργούσε η κυβερνητική καταστολή, μέχρι που ξέσπασε η Επανάσταση.

19. Αυτή την περίοδο επικεφαλής του Υπουργείου Παιδείας ήταν ο Σεγκούνδο Μπλάνκο, ένας παλιός Αστουριανός αναρχικός και βετεράνος της επαναστατικής εξέγερσης του 1934.

Υπήρξε ο μοναδικός αναρχικός που έγινε Υπουργός στην Κυβέρνηση του Νεγκρίν, κατά τη δεύτερη προσπάθεια της CNT για επίσημη κυβερνητική σύμπραξη σε εθνικό επίπεδο. Έγινε Υπουργός Παιδείας στις 16 Απριλίου του 1938. Στήριξε τον Νεγκρίν μέχρι τέλους, με συνέπεια να γίνει στόχος σκληρής κριτικής από την πλευρά πολλών αναρχικών κινημάτων.

20. Σύμφωνα με τις επίσημες αναρχικές εκτιμήσεις μέσα σ' ένα χρόνο στην πόλη της Βαρκελώνης προστέθηκαν 82.000 μαθητές και 151 νέες σχολικές μονάδες. Ιδιαίτερη σημασία δινόταν στην επανεκπαίδευση των ίδιων των δασκάλων, ώστε να αποκτήσουν "συντροφικές σχέσεις με τους μαθητές και μεγαλύτερη ευαισθησία για τη φύση".

21. Ο Χάρρυ Κέλλυ ήταν φίλος και σύντροφος της Γκόλντμαν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής από το 1896.

22. Αναφέρεται εδώ στο γερμανόφωνο Δελτίο Ειδήσεων του Γραφείου Προπαγάνδας Εξωτερικού της CNT - FAI.

23. Μαζύ με το όνομα του Ντουρρούτι, η παιδική κοινότητα έφερε και το όνομα του Φρανθίσκο Ασκάσο, που ήταν ένας από τους πιστούς συντρόφους των Ντουρρούτι, Βιβάνκος, Χοβέρ και Γκαρθία Ολιβέρ στις "ομάδες

συγγένειας” των “Σολιντάριος” και των “Νοσότρος”. Ο Ασκάσο σκοτώθηκε από πυροβολισμό που δέχθηκε κατά τη διάρκεια των οδομαχιών της Βαρκελώνης εναντίον της στρατιωτικής ανταρσίας, τον Ιούλιο του 1936.

24. Η Διεθνής Αντιφασιστική Αλληλεγγύη (SIA: *Solidaridad Internacional Antifascista*) ιδρύθηκε από τους Ισπανούς αναρχικούς το 1937, με σκοπό την παροχή άμεσης βοήθειας σε γυναίκες και παιδιά, που ήταν πρόσφυγες πολέμου. Όμως, το Ταμείο Αρωγής για την Ισπανία στις Δυτικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των Ηνωμένων Πολιτειών, βρισκόταν τυπικά υπό τον έλεγχο των Κομμουνιστών, οι οποίοι αργότερα τροφοδότησαν με χρήματα και εφόδια τους τομείς εκείνους όπου η επιρροή των αναρχικών δεν ήταν σημαντική. Οι Ισπανοί αναρχικοί έβλεπαν, επίσης, τη SIA ως ένα νέο σημαντικό μέσο για τη δημοσιότητα μέσα από την οποία θα μπορούσε να ενισχυθεί η αλληλεγγύη μεγάλων τμημάτων του διεθνούς προλεταριάτου, που μέχρι τότε δε γνώριζαν για την κοινωνική επανάσταση στην Ισπανία ή για το ρόλο των αναρχικών. Αφού δημιουργήθηκαν τμήματα της SIA στην Ισπανία και στο Παρίσι, η Γκόλντμαν αποδέχθηκε, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού της στην Ισπανία το Φθινό-

πρωτο του 1937, την ευθύνη της δημιουργίας ενός παραρτήματος στο Λονδίνο.

25. Αναφέρεται στο Δελτίο Ειδήσεων του Αγγλικού Τομέα της SIA (Δεκέμβριος του 1938).

26. Ο Ενρίκε Μπαρούτα Βίλα και η Λουθία Σάντσεθ Σαορνιλ ήταν ηγετικά στελέχη της SIA. Ο πρώτος υπήρξε Γραμματέας της Μοντσένυ, όταν αυτή ήταν Υπουργός Υγείας. Η Σάντσεθ Σαορνιλ ήταν ένα από τα ιδρυτικά μέλη της αναρχικής οργάνωσης των "Ελεύθερων Γυναικών" ("Mujeres Libres") και της εφημερίδας τους.

Εκδόσεις ΑΡΔΗΝ
Φυλής 88, 104 34 - ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 8836035

Φωτοστοιχειοθεσία & Σελιδοποίηση

ΑΡΔΗΝ

Εκτύπωση:

ΕΚΔΟΤΙΚΗ - ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ
Διονύσου 6, 104 42 - ΑΘΗΝΑ

Βιβλιοδεσία:

Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε.
Ορφέως 200, 122 41 - ΑΙΓΑΛΕΩ

Α' Έκδοση: Μάρτιος 1997

ISBN 960-7575-03-2
960-7575-06-7

